

**DÉLVIDÉKI
MAGYAR GOLGOTA
1944-45**

KIÁLLÍTÁSI KATALÓGUS

KE)KENYÚTON

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

Polgári
Magyarországért
Alapítvány

DÉLVIDÉKI MAGYAR GOLGOTA 1944-45

A második világháború végén, 1944–45-ben brutális támadás érte a magyarságot a Délvidéken. Tito vezényletével végrehajtott, több tízezer ártatlan magyar áldozatot és még több kifosztott, lágernyomorítottat eredményező népirtásról hosszú évtizedekig még beszélni sem lehetett. Kiállításunkkal emléket szeretnénk állítani azoknak a délvidéki ártatlan áldozatoknak, akiket 1944-45-ben a szövetséges hatalmak egyike, Jugoszlávia fegyveresei, a titói kommunista rendszer partizánjai öltek meg brutális kegyetlenséggel. Az áldozatok nagy részének nincs emlékműve. Jeltelen, feltáratlan tömegsírokban nyugszanak, és máig „háborús bűnösök”. A gyilkos hatalom, amely megölte őket és azok, akik együttműködtek a gyilkosokkal nem beszélnek róluk. A kommunista történelemírás több tízezernyi délvidéki ártatlan civil áldozat emlékét próbálta kitörölni a történelemből.

„Az 1944-45-ös magyarellenes szerb népirtás áldozatainak még holtukban sem járt végtisztesség, jobb esetben tömegsírokba kerültek, de sokszor a csatornába, dögkútba dobták, vagy sintértelepeken gyűjtötték a holttesteket. Sőt, nem felejthetjük el, hogy az emberek olyan mértékben is képesek lealjasulni, hogy az exhumált tömegsírokban talált magyar holttesteket enyvgyárban dolgozták fel iparilag. Annak sem volt semmi akadálya, hogy a megmaradt sírok fölé házakat, utakat, sportpályákat építsenek. Ennek ellenére, hét évtized után nem kérünk mást a valódi nemzeti megbékélés érdekében, csak az igazság megismerésének lehetőségét, azt, hogy biztosítsák a végtisztességet mindazok számára, akik egy kegyetlen világháborút kísérő nemzeti alapú leszámolás elszenvedői voltak. Közel hetven év után senki nem sértheti az elhunytak kegyeleti jogát azzal, hogy bűnösként tartja számon az ártatlant. Senki nem akadályozhatja a múlt feltárását, és senki nem teheti vitássá nemzeti közösségünk elidegeníthetetlen jogát az emlékezésre.”

Gulyás Gergely

Több tízezer ártatlan magyar áldozat

„Csak el akarom mondani, oda akarom helyezni a mi halottainkat is a többi áldozat mellé, hogy az évfordulókon ők is megkapják a maguk koszorúját. Hogy ne a temető árkában, a városi szeméttel letakarva, ne föléjük ültetett akácfa töve alatt, tetejükbe telepített teniszpálya alatt, ne sintérgödörben, ne a téglagyár agyagbányájában porladjanak. Temessük el, számoljuk meg, írjuk be őket a halotti anyakönyvbe tisztességesen, és mondjuk meg róluk, hogy ők is áldozatok. S amikor mindez megtörtént, akkor ne azt hirdessük, hogy most ismét rajtunk a sor, hogy mindezt visszaadjuk, kamatostul, mint szokás, hanem mondjuk, hogy ennek örökre vége.”

Matuska Márton

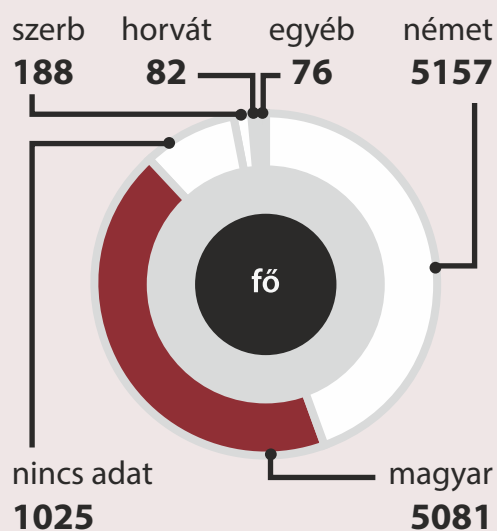
„Erős igazsággal az erőszak ellen:
így élj, s nem kell félned, veled már az Isten.”

Babits Mihály

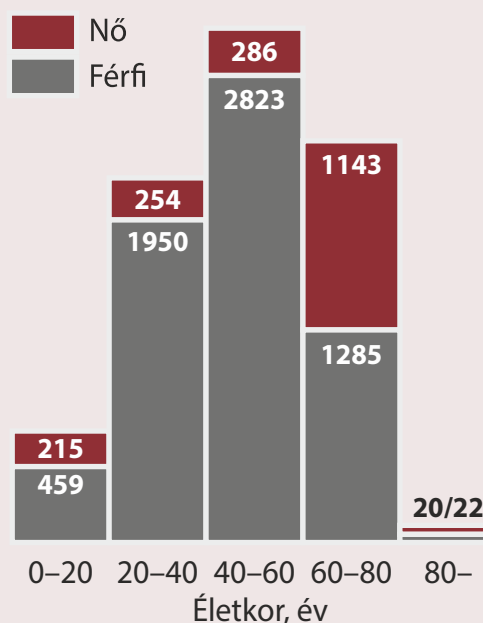
DÉLVIDÉKI NÉPÍRTÁS 1944-45

Az áldozatok megoszlása nemzetiség szerint*

Az áldozatok megoszlása életkor szerint*

* A számadatok az áldozatok töredékére vonatkoznak, de tükrözik az arányokat.

„Egy ember halála tragédia, százezreké statisztika.”

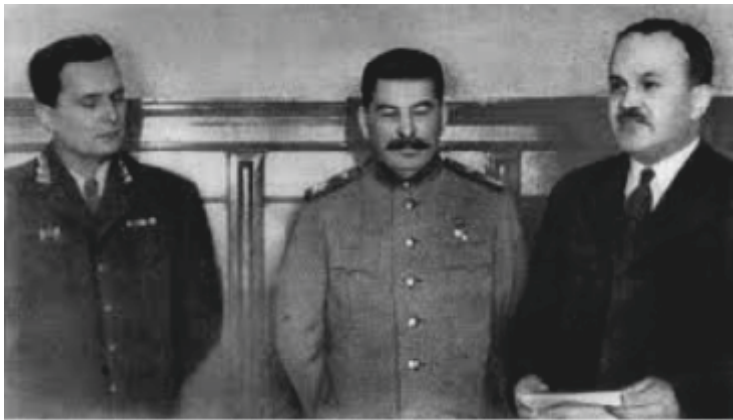
J. V. Sztálin

IDEOLÓGIÁK, ELMÉLETEK, VÉGREHAJTÓK

1944. október 1-én a szovjet hadsereg elérte a jugoszláv határt és fokozatosan vette birtokba a bánsági, bácskai, drávaszögi, szerémségi részeket. Malinovszkij marsall csapatai áttörték a 3. Magyar Hadsereg arcvonalát és a 2. Ukrán Front balszárnya október 8-án már Szegedet fenyegette. Nyomában vonultak a titói kommunista partizán alakulatok. 1944. október 17-én Tito Versecen aláírta a JNFK (= Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszó) Főparancsnokságának rendeletét, amely október 22-től a bánsági, bácskai és a drávaszögi részekben katonai közigazgatást vezetett be. Parancsnokává Ivan Rukovina vezérőrnagyot nevezte ki. A katonai közigazgatás bányai parancsnokságának 2. rendelete szerint a németek nem hagyhatták el lakhelyeiket, ha elhagyták nem térhettek vissza, gyűjtőtáborba kerültek, tilos volt németül beszélni, a németnyelvű feliratokat el kellett távolítani, a németek üzletei, gyárjai a Népfelszabadító Bizottság, illetve a katonai hatóság ellenőrzése alá kerültek. A rendeletet megszegőket a leghigorúbban meg kellett büntetni, akár kivégzéssel is. A rendelkezések azokra a magyarok, románok és más nemzetiségűek által lakott településekre vonatkoztak, amelyek „lakosai a népfelszabadító mozgalom ellenségei voltak, vagy most is azok”.

„Ha a Bácskából 200.000 magyart eltávolítanánk, megoldanánk a magyar kisebbségi kérdést.”

Vasa Čubrilović

Srdjan Cvetković szerb történész, egy 2013 januári szegedi konferencián arról beszélt, hogy a háború végén a titói állampárt a sztálini módszereket alkalmazta: az egypártrendszer bevezetése érdekében kíméletlenül leszámolt politikai ellenfeleivel. Megszüntette a magántulajdont, a szólásszabadságot, a tudomány és a művészet szabadságát.

A kommunista szerb partizánok szabadon gondolkodó szerb művészeket, újságírókat és tudósokat is lemészárolták. Cvetković, a szerb sírfeltáró bizottság titkára szerint Szerbiában több mint 210 tömegsírt tartanak nyilván. Több mint 40 ezer áldozat nevét ismerik, de az adott időszak összes veszteségét 70 ezerre becsülik. Ebből a Vajdaság területén gyilkoltak meg körülbelül 45 ezer embert. Cvetković vezette kutatások alapján készült listán szereplő 26 618 áldozat közül 14 432 a német és 5 584 a magyar áldozatok száma.

„A kisebbségek tisztogatásánál külön figyelmet kell fordítani az értelmiségre és a gazdagabb társadalmi rétegekre. ... A legjobb az lenne, ha a Népfelszabadító Hadsereg és Partizánegységek Főparancsnoksága mellett külön ügyosztály létesülne azzal a feladattal, hogy még a háború folyamán gondot viseljen a kisebbségektől való megtisztításról. ... Tömegeinknek a kisebbségekkel szembeni gyűlöletét és leszámolási hajlamát konstruktívan kell kihasználni. ... Minden hadműveleti területről olyan jelentések érkeznek, hogy néptömegek könnyörtelenül leszámolnak mindazokkal a nemzeti kisebbségekkel, amelyek ebben a háborúban ellenük voltak. ... meglehet, soha többé nem nyílik ilyen lehetőségünk, hogy etnikailag tiszta államot teremtsünk magunknak. Államunk minden nagyobb jelenlegi problémája, legyen az nemzeti-politikai, szociális vagy gazdasági, többé-kevésbé várhat egy későbbi megoldásra. A kisebbségi kérdést azonban, ha nem oldjuk meg most, soha többé nem fogjuk megoldani.”

Vasa Čubrilović

Tito és a hős partizánok máig élő mítoszát utcák, terek őrzik Szerbia szerte. Jugoszláviában az egy ország névjegyeként tekinthető bélyegkiadást is a militáns államrezon és a személyi kultusz szolgálatába állították.

„Szavljevics, mint minden szerb entellektüel, akivel találkoztam, nagyszerb volt. Mikor egyszer kissé kaptos volt, ami egyébként ritkán esett meg vele, megmutatta nekem az ágya felett függő jatagánt, és azt mondta: Látod fiam, ha eljön a szerb nemzet nagy napja, akkor ezzel vágom el a torkotokat, pedig úgy szeretlek, mint az édes gyermekeimet! A jóságos öregúrból akkor a szerb lélek beszélt.”

Herczeg Ferenc

HIDEG NAPOK (1942. JANUÁR)

A Sajkás kerületben 1941 novemberében alakult meg az a partizánosztog, amely a következő hetekben már szervezett fegyveres támadásokat intézett a magyar hatóságok és anyagi javak ellen. A Tisza mentén elterülő nádasokban, elhagyott tanyákban, Csurog, Zsablya, Sajkásszentgyörgye és Mozsor határában rejtőzködtek, és e falvak szerb lakossága élelmezte őket. A sajkási partizán-osztog és a zsabylai csendőrőrs között kirobbant, halálos áldozatokat is követelő véres összecsapások vezettek az 1942 januári „hideg napok”-hoz.

Partizánoktól elkobzott fegyverek

Csendőrtemetés 1941. (Fotók: Kovács Jenő)

1941 húsvétjára a Magyar Királyi Honvédség csapatai visszafoglalták a trianoni diktátumban elszakított délvidéki magyar lakta területek nagy részét. A nemzetközi hadijognak megfelelően katonai közigazgatást vezettek be, a polgári adminisztráció kiépítéséig. A politikai és gazdasági helyzet megszilárdulása ellenére a Bácska déli, többségében szerbek lakta településein, elsősorban a Tisza és a Duna összefolyásánál elhelyezkedő Sajkás-kerületben gyakoriak voltak a szerb csetnikiek és kommunista partizánok lövöldözései, robbantgatásai, gyűjtogatásai.

„A nemzetközi hadijog csak akkor tekinti hadviselő félnek a partizánt, ha az nyíltan hordja fegyverét, azonosító jelzést (pl. karszalagot) visel és felelős parancsnok vezetése alatt áll. Akik nem így harcoltak, azokkal szemben minden ország hadserege úgy lépett fel, mint banditákkal, bűnözőkkel, ma úgy mondanánk: terroristákkal szemben. S az elfogottakat ilyenkor a helyszínen, statáriális eljárásban lelőtték. A délvidéki partizánok nem feleltek meg a hadijog követelményeinek.”

(Szakály Sándor)

A helyi csendőrség létszáma kevésnek tűnt a partizánok felszámolására, ezért 1942. január 5-én a Bácskában állomásozó honvéd-, és csendőralakulatokat egységes karhatalmi vezetés alá rendelték, Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagy, a szegedi V. Honvéd hadtest parancsnoksága alá. Szombathelyi Ferenc, a Honvédvezérkar főnöke elrendelte a Sajkás-kerület razziaszerű átkutatását.

Feketehalmy-Czeydner 1942. január 12-én jelentette Szombathelyinek és Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszternek, hogy a partizánok a szokatlanul nagy hideg miatt behúzódtak Újvidékre. Az újvidéki razzia január 20-án este kezdődött Grassy József vezérkari ezredes, a zombori 15. gyalogdandár parancsnokának az irányításával, aki minden törvényes alapot nélkülöző „véstörvényeszet” állított fel.

A délvidéki magyaroknak húsz év kevés volt nemzeti identitásuk feladásához, természetes örömmel fogadták a Délvidéket visszafoglalni érkező magyar csapatokat.

1942. január 29-én Bajcsy-Zsilinszky Endre a Képviselőház külügyi bizottságában a razzia kivizsgálását és a felelősök megbüntetését követelte, majd február 2-án interpellációt nyújtott be az ügyben. Hasonlóan lépett fel többek között, gróf Bethlen István volt miniszterelnök is. A razzia körülményeinek kivizsgálására áprilisban hadbíróági eljárást indítottak, decemberben megkezdték az ügy bíróági tárgyalását. A vádlottak – Feketehalmy-Czeydner Ferenc, Grassy József, Deák László ezredes és Zöldy Márton csendőr százados – a hadbíróági ítélet előtt a német katonai vezérkar segítségével Németországba szöktek. A második világháború végén a négy főbűnöst hazahozták Magyarországra, a népbíróság halálra ítélte, és 1946-ban Jugoszláviában végezték ki őket.

Forrás: Nagy Magyarország

1942 januárjában-februárjában a Délvidéken állomásozó magyar honvéds csapatok és csendőralakulatok egy része által végrehajtott partizánvadász-razziákban 3 309 (más források szerint 3 340), főleg szerb nemzetiségű ember vesztette életét. Az 1942-ben elkövetett túlkapások napfényre kerültek, feltárták az eseményeket, felelősségre vonták a felelősöket. Az áldozatok hozzátartozóit több lépcsőben kárpótolták. Cseres Tibor Hideg napok című regényéből film is készült, magyar bocsánatkérésként a háborús körülmények között elkövetett túlkapásokért.

A bácskai partizán harcokról.

Írta: dr. vitéz KOVÁCS JENŐ százados.

1941. július 27-én Szabadkán a Kormányzó Úr Ö Főméltósága megszegte az 1941. év új magyar kenyereit, a vérrrel visszaszerzett Bácska verejtyékkel kiérdemelt első magyar termésének kenyereit.

Az ország Legelső Gazdája az újból magyar Szabadka lakóinak jelenlétében, de az egész ország magyarságának lélekben részvétele mellett halát adva a Mindenhatónak, elismeréssel szorította meg a hargosi gazda kezén át az összes magyar munkáskezeket és azt mondotta: „Jusson a kenyérből mindenkinek egyformán.” Ugyanekkor bűnös kezek kalászcsoport gyújtottak fel Ujvidék és Zsablya határában. A magyar kenyér felséges ünnepével egy időben indult el a bűnös kezek munkája ez ellen: a kenyér ellen, hogy „ne jusson” abból mindenkinek. A harc ezek ellen a bűnös kezek ellen azóta immár egy év óta tart.

En a következő soraimmal a harcban elesett, megsebesült pajtársaknak akarok emléket és elismerést nyújtani a Csendőrségi Lapok hasábjain most, miután a Miniszterelnök Úr a hivatalos vizsgálat adatai alapján nyilatkozott a Parlamentben a délvidéki eseményekről. Egyes mozzanatoknak időrendi felsorolásával és mindazoknak az eseményeknek a felemlítésével, ahol csendőrök meghaltak vagy megsebesültek, hű képét fogom adni a Csendőrségi Lapok olvasóinak a délvidéki események egy esztendejéről.

Mint az eseményekben benne él, részben emlékezetből, részben pedig az eseményösszesítések alapján állítottam össze írásomat, amelyben leginkább a Duna-Tisza szögletében lejátsszóó eseményekre tértem ki.

Amint a Miniszterelnök Úr is mondotta: „...követlenül a visszafoglalás után hónapokon át a Délvidéken csend és rend uralkodott.” Ennek a csendnek, amint fentebb említettem, július utolsó napjaiban vége lett. A „Magyar kenyér Ünnepének” előestéjén négy hátizsákos gyújtogató indult morényletre Ujvidék mellett az egyik bukovinai székely telepés község gabona asztagjai ellen és ezzel elindította a szabotázs cselekmények lavináját. Ugyanakkor Zsablya, Káty, Sajkásszentiván, Tiszakálmánfalva, Zombor, Szabadka, Óbecse határában kénes gyulával telt dobozokat, petróleumos kócba tekerve, raktak a búzakeresztekbe.

Ezek a gyufakötegek a cséplőgépek dobjában tüzet loptak és nem egy helyen lángra lobbantották a gabona asztagokat és a cséplőgépeket. Itt mégerültem — a 94/1941. számú eseményösszesítésben is tárgyalt — eredménytelen fegyverhasználatot Divnics István, helyesen Divnin Karola zsablyai kommunista ellen, mert ez a Divnin nemcsak a Zsablya környéki gyújtogatóknak és kommunistáknak a vezére volt, hanem a januári partizán harcoknak egyik század parancsnoka is ő volt és a továbbiakban is nagy szerepet játszott a kommunisták vezetésében.

Augusztus hónapban a sorozatos nyomozások alapján a zombori nyomozó csoportnak sikerült a gyújtogatók tetteseit szerb egyetemi hallgatók személyében elfogni.

Szeptember 10-én éjjel az Ujvidék-Titeli vasútvonalra, Sajkásszentivánnál, kifűrészeit telefonoszlo-

pokat fektettek a kommunisták vonat kisiklatási szándékából; a bajl csak a mozdonyvezető ébersége akadályozta meg. Ugyanekkor Felsőkból község határában távbeszélővezeték vonalakat vagdostak el és oszlopokat fűrészeltek ki. Ezt egy nappal később Ujvidéken is megismételték.

Szeptember hó elején Ujvidéken zsidó és szerb lányok egy német könyvkereskedés kirakat ablakát robbantatták fel angol eredetű ekrazit-tölténnyel.

Szeptember 20-án Ujvidéken egy Böhm Livia nevű zsidó orvostanhallgató nő Kerekes Sándor csendőr nyomozóra rálőtt pisztollyal, amidőn az az igazoltatni akarta. Kerekes csendőr nem sérült meg.

Szeptember 22-én Ujvidéken Palotás Ferenc őrmester és Herczeg Vince csendőrnnyomozók fényes nappal vívta tűzharcot egy kommunistával, akit súlyosan megsebesítve elfogtak és közben mindketten könnyebben megsérültek.

Ekkor már észlelhető volt, hogy az egész visszaszerzett területen, különösen Zombor, Szabadka, Ujvidék, Zsablya, Óbecse, Szenttamás környékén elkövetett sorozatos szabotázs-cselekmények és kísérletek, valamint röpiratszóráások az egyre élénkülő kommunista-mozgalom nyílt cselekményei.

Október 1-én 24 órakor Petrác, Ókár, Tiszakálmánfalva, Óbecse községek határában egyszerre gyuladtak ki a kenderkazlak és ezen az egy éjjelen másfél millió pengő értékű kender égett el gyújtogatás által. A gyújtogatók leginkább a petráci és kiszácsi szlovák lakosság soraiból kerültek ki. Egy hónapon belül elvették méltó büntetésüket.

Kiszács községben 2 darab 110×90 cm nagyságú vörös zászló is előkerült. A zászlókon sarlókalapács és kommunista felírások voltak. A kiszácsi szlovák asszonyok és lányok varrták ki a zászlókat.

Október 5-én Ujvidéken egy kommunista tárlakán tűzharcban öttek le a nyomozók egy kommunista vezetőségi tagot és egyet elfogtak. Ugyanakkor elmenekült két kommunista az útjukat állni akaró Kecskeméti Ottó határőrdőzész tiszthelyettes agyonlőtte. Nyomozó nem sebesült meg.

Október 8-án a petráci, 9-én az ujvidéki közlekedési őrs járőreinek volt fegyverhasználatuk kommunisták ellen.

Október 12-én Óbecsén Medve Sándor őrmester nyomozó kommunistákkal vívott tűzharcban esett el. Ő volt az első csendőr áldozatunk.

Október 18-án Táth Mihály és Simon Ferenc zsablyai községi rendőröket igazoltatás alkalmával két kommunista agyonlőtte. A kommunisták közül az egyik halálán megsebesülve másnap a csendőrök kezébe került.

Október 19-én a muraszombati nyomozó csoport járőrei vívtak eredményes tűzharcot a kommunisták ellen.

November 7-én a zombori őrs, 9-én az újvidéki őrs, 19-én az óbecsei őrsök igazoltatások alkalmával fegyverhasználatok árán fogtak el kommunistákat.

November 21-én a felsőkboli őrs és az ujvidéki nyomozócsoport járőrei együttesen lettek ártalmatlanná lövöldöző kommunistákat tűzharc során.

December 13-án került sor az első kommunista csoport elleni fellépésre, mikor is a csürogi őrs két

„De böjt s jámborság néked mint a pélva,
mert vétkesek közt cinkos aki néma.

Atyjafiáért számot ad a testvér:
nincs mód nem menni ahova te küldtél.”

AZ ELHALLGATOTT RAZZIA

VÉRENGZÉS ÚJVIDÉKEN

Újvidék „felszabadulásának” napján 1944. október 23-án, a feltüzelt tömeg üvöltve követelte a bosszút. A szerb lakosság egy része készségesen elárulta szomszédjait, és segítette a „bosszúállóknak” az elkapott és előállított németek és magyarok letartóztatásában és legyilkolásában. Kezdetét vett a második razzia.

HIRDETMÉNY

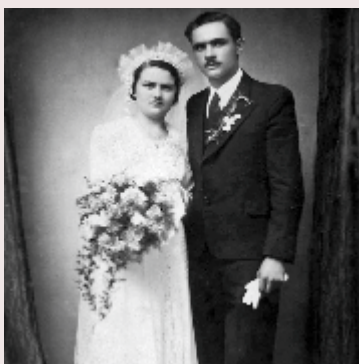
A Bácskai és Baranyai Katonai Körzet Hadbíróháza az 1944. október 29-én hozott ítéletével halálra ítélte 250 magyar nemzetiségű háborús bűnöst, akik a megszállás 3 évében részt vettek a megszállókkal Bácska és Baranya területén a szerb és más szláv lakosság terrorizálásában és mézslálásában. A halálos ítélet golyó által lett végrehajtva.

Halál a fasizmusra – szabadság a népnek!
Újvidéken, 1944. október 30-án.

A Bácskai és
Baranyai Katonai Körzet
HADBÍRÓSÁGA

A közel fél évig tartó rettenetes terrornak, az „elhallgatott razzsiának” előjátékát, 250 „háborús bűnös” kivégzését hirdetményben tette köze az új hatalom október 30-án.

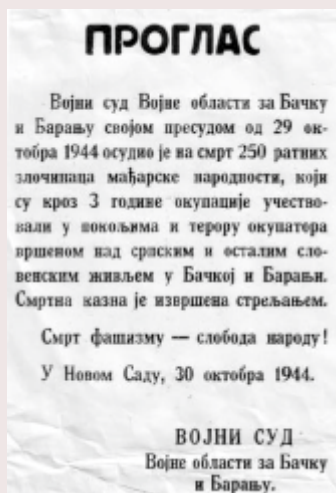
Kevés hasonló bizonyíték létezik. Ezt Štajner Zvonimir, az Újvidéki Járásbíróház bíróját adta ki 1952. október 8-án. Tatai Iván holttá nyilvánítási eljárásának során megállapítja, hogy az illetőt a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg tagjai hurcolták el 1944. október 26-án, s utána eltűnt.

„Apám 33 éves volt, anyám 22, amikor engem kiteptek anyám kezéből, odavágtak a nagymamám mellé, őket pedig elvitték.”

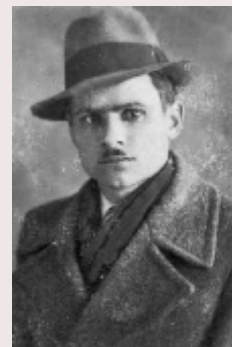
Kotrba Borbála 1946. X. 30-ára szóló belépőjegye a Szombathelyi és vádlott társai ellen folyó bírósági főtárgyalásra

Bartus Imre
élt 28 évet.

Bieler György
élt 33 évet.

Erdélyi Aladár
élt 33 évet.

„Az újvidékiek nagy részét gyalog hajtották éjszakánként a városon keresztül. Édesapámat is megkötözve elhurcolta két fegyveres partizán az újvidéki tengerészekhez, ahol pár napig fogságban voltak. Rettegve várták a sorsukat. Éjjelenként tizedelve a foglyokat kamionokra rakták és elvitték őket, csak amikor kivirradt, akkor látták, hogy ki hiányzik közülük.”

Krámer Gyula

Szombathelyi Ferenc

Deák Leó

Az Újvidéken lezajlott vérengzésre jellemzőek azok a koncepciós perek során kimondott és azonnal végrehajtott halálos ítéletek és kivégzések, amelyekkel a kommunista hatalom példát akart mutatni az ország népének és a világnak.

Az első per vádiratát dr. Slavko Kuzmanović tartományi ügyész – akkoriban használt kifejezéssel: közvédlő – nyújtotta be 1945. október 20-ai keltezéssel. Nyolc vádlottja volt:

- dr. Deák Leó zombori ügyvéd, Bács-Bodrog megye volt főispánja mellett
- Milan L. Popović publicista, magyar országgyűlési képviselő,
- Krámer Gyula újvidéki gyáriparos, a DMKSZ elnöke, felsőházi országgyűlési képviselő,
- Báthory Géza szabadkai születésű csendőralezredes,
- Zombory Gyula magyar királyi rendőrtanácsos,
- Tallián József rendőr főfelügyelő,
- dr. Könyöki József rendőrtanácsos,
- Knézy Péter nemesmiliticsi születésű kereskedő.

Ez utóbbi kivételével a többiek mind halálra ítélték, és az ítéletet végre is hajtották rajtuk.

1946. október 22-én kezdődött nagy perben háborús bűnösként megkínózták, halálra ítélték, majd a péterváradai erőd falánál agyonlőtték-Szombathelyi Ferenc vezérezredest. Szombathelyit a budapesti Népbíróház 1946. május 22-én bűnösnek találta népellenes büntettségben, és hivatali hatalommal való visszaélés büntettségben, ezért életfogytiglani tartó fegyházbüntetésre ítélte. Ries István igazságügyminiszter törvénytelenül kiadta a titói Jugoszláviának. 1994. március 16-án hozott ítéletében a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága bűncselekmény hiányában hatályon kívül helyezte a Népbíróház 1946-os elmarasztaló ítéletét.

U vanparničnom predmetu predlagateljica Tatai Jelena, rođj Mokuš, domaćica iz N. Sada Adijeva br. 22 radi proglašenja umrlim Tatai Ivana iz N. Sada, sreski sud u Novom Sadu izdao je sledeće

R E S E N J E

Proglašuje se umrlim Tatai Iven iz N. Sada rođj. 27 aprila 1909 u Bjelovaru, od oca Djerđja i majke Kate rođj. Prežik po zanimanju brevar, sa poslednjim međ. ob. borska u N. Sadu Kao dan smrti ustanovljava se 26 oktobar 1944 godine. Poziva se nadležni matičar da izvrši upis u matičnu knjigu umrlih.

O b r a z l o ž e n j e

Predlagateljica Tatai Jelena, domaćica iz N. Sada podnela je ovom Sudu predlog za pokretanje postupka za proglašenje umrlim njenoga muža Tatai Ivana, brevara iz N. Sada, koji je 26 oktobra 1944 godine odveden od strane NOV. i od toga vremena se isti nije više vratio niti javio.

Sud je zakazao raspravu po je, posto je saslušao svedoke Jurik Franju i Mokuš Mihalja oboje iz N. Sada, izdao dan 6 avgust 1952 godine oglas o pokretanju postupka radi proglašenja umrlim nestalom.

Iz saslušanja svedoka je ustanovljeno da je Tatai Ivan zaista odveden od strane NOV. 26 oktobra 1944 godine i da se od toga vremena nije vratio niti javio.

Po proteku oglasnog roka Sud je zakazao ponovo raspravu na kojoj je ustanovljeno da je oglas bio otisnut u "Službenom list FNRJ br. 47/52 od 17 septembra 1952 godine i da za celo vreme oglasnog roka niko ništa nije prijavio o nestalom. I da je isti bio istaknut na oglasnoj tabli ovega Suda i na oglasnoj tabli G.N.O. Novog Sada

Iz saslušanja predlagateljice i postavljjenog staratelja Bugarski-Zlatić Todora, starateljskog savetnika iz N. Sada ustanovljeno je da ni imenovani ništa novo saznala o nestalom.

Na osnovu izloženog Sud je po molbi predlagateljice rešio kao u dispozitivu.

U Novom Sadu 8. oktobra 1952 godine,

Sudija
Štajner Zvonimir, s.r.
tačnost otpavka

Kevés hasonló bizonyíték létezik. Ezt Štajner Zvonimir, az Újvidéki Járásbíróóság bírója adta ki 1952. október 8-án. Tatai Iván holtta nyilvánítási eljárásának során megállapítja, hogy az illetőt a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg tagjai hurcolták el 1944. október 26-án, s utána eltűnt.

„Valahol itt van köztünk a pokol,
kénköves lángjai itt lobognak
magosan és láthatatlanul.”

HÁBORÚS BŰNÖSÖK?

Likvidáltak több tízezer ártatlan magyar nőt és férfit, gyermeket és aggastyánt. Egyházi személyeket, politikusokat, írókat, újságírókat, fölművest és iparost. Elüldöztek 84.000 magyart. Tízezret hurcoltak haláltáborokba, kényszermunkatáborokba. A kivégzetteket és elüldözötteket háborús bűnössé nyilvánították és vagyonukat elkobozták.

Dr. Bogner József (balról a második) képviselő, élt 37 évet, képviselő társaival a szabadkai városkájában

Hecskó Tamás patikus és családja

„Édesanyám a hasonló sorsú asszonyokkal állandóan Zomborba, Hódságra és Sztapárra járt valamit megtudni, de sehol sem jártak eredménnyel. Állítólag népellenességnek nyilvánították, a levéltári adatok azonban nem utalnak arra, hogy mi volt eltüntetésének az oka. Likvidálása után a házukat is elvették, és később éveken át hátrányosan megkülönböztettek bennünket, például kenyérfegyvet sem kaphattunk. Természetesen a gyógyszerterát is államosították, elvették a teljes berendezést, a gyógyszereket is.”

Öreg András moholi fiákeres, élt 57 évet

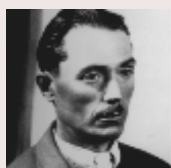
A leszármazottaknak és túlélőknek bonyolult, nehézkes és sokszor megalázó rehabilitációs eljárás után van lehetőségük a kárpótlási igényük benyújtására. A restitúciós kérelmek beadási határideje 2014. március 1. Félő, hogy nagyon kevesen élhetnek jogos kárpótlási igényükkel.

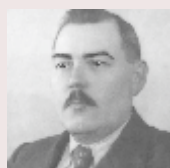
Berez Péter hentes élt 53 évet, Moholon végezték ki.

A gombosi Komáromi lányok elvesztették édesapjukat, Bözsike és Katica férjeiket is. Az após és a két vő együtt volt a gombosi község háza pincéjében, onnan vitték el őket a partizánok 1944. november 4-én. Édesanyjukat a rezsőházi táborba internálták, nyereszkeskedés hamis vádjával.

Takács Pál
(1903-1944)
kovácsmester

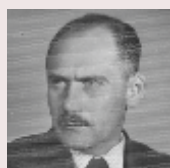
Czapár Lajos
(1899-1944)
cipész

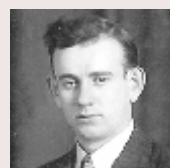
Vincze Albert
(1886-1944)
községi kézbesítő

Kolonics Jenő
(1889-1944)
anyakönyvvezető

Kiss Tibor
(1895-1944)
tisztviselő

Menráth János Lajos
(1914-1944)
hivatalnok

Komáromi István
(???-1944)
kereskedő

Maros János
(1914-1944)
vasutas

„A kommunizmus megbukott mindenféle értelemben. De a kommunistáktól nehéz lesz megszabadulni, mert senki sem olyan konok és veszedelmes, mint egy bukott eszme haszonélvezője, aki már nem az eszmét védi, hanem mezítelen életét és a zsákmányt.”

Márai Sándor

„AMÍG CSAK EGY HÍVEM IS LESZ, ÉN ADDIG EL NEM MEGYEK SEHOVA!”

Ivan Rukavina partizán vezérőrnagy gondoskodott az 1943 évi jajcei határozat végrehajtásáról, amely a „nép ellenségei”-nek, a „hazárulók”-nak, a „megszállók segítői”-nek a kiirtásáról szólt. Ezek valamelyikét szabályos bírósági eljárás nélkül szinte bárkire rá lehetett fogni. A falvak tekintélyes embereit, a magyar és német egyesületek aktív tagjait, a vagyonosakat, a papokat, tanítókat mind ide sorolták, és kiszolgáltatták az OZNA-nak. (OZNA = Odeljenje za Zaštitu Naroda, magyarul Népvédelmi Osztály)

„Szabó Dénes plébános urat sokadmagával a kanizsai városháza pincéjébe zárták. Ott megkínozták, ütötték, verték, szíjat hasítottak belőle, a friss sebet sóval szórták be. Nemi szervét meggyötörték, megcsonkították.”

„Dupp Bálintot is nagyon megkínozták a partizánok, mielőtt kivégezték. Jó barátjának, a szerb pópának a lánya lelőtt egy magyar katonatisztet az 1941-es bevonulásakor, ekkor Dupp Bálint megmentette a lány életét, ezért joggal hihette azt, hogy őt a partizánok nem fogják bántani.”

A vezetőség megengedte a helybeliek, a szomszédok irigységből, kapzsiságból, haragból, bosszúból fakadó személyes akcióit is, ami gyakran tömeggyilkosságig, rablásig, fosztogatásig, vagyonelkobzásig fajult. A gyilkosságok külön csoportját képezte az úgynevezett Akcija Inteligencije, melynek értelmében a helyi potenciális vezetőket, az értelmiséget irtották. Ez a legtöbb helységben 1944. október 25. és november 25. között zajlott le.

Az óbecsei temetőben nyugszik **Takács Ferenc** mártír plébános, oda toltá egy híve targoncán. A szovjet csapatok bevonulásakor Óbecsén tartózkodott. Ott tartóztatták le és kínozták két hétig, majd egy kocsin utána kövte átvonszolták Péterrévére, ahol vasárnap délelőtt, mise után hívei szeme láttára agyonlőtték a templommal szemben álló akácánál. A temető egy félreeső helyén temették el, koporsó nélkül. A magyar sírásót arra kényszerítették, hogy földelés közben állandóan tapossa a tetemet, gyalázásból.

A horgosi **Virág István** haláláról káplánja, **Körmöczy Máttyás** készített néhány oldalas följegyzést. Agg korára való tekintettel, 84 évesen már nem szolgált a plébánián, ágyban fekvő beteg volt. Éjjel mentek érte fegyveres partizánok, mint mondták, rövid kihallgatásra. Azok közé a papjaink közé tartozott, akik hálaadó szentmisét mondtak a magyar hadsereg 1941-es bevonulásakor. Ez a háborús bűnösök és népellenesek definiálása szerint súlyos tettek számított, hiszen a honvédséget felszabadítóként üdvözölte, a magyar államhatalmat dicsőítette, a bolsevizmus ellen beszélt.

„**Petrányi Ferenc** apáturat 1944. október 9-én tartóztatták le. ... Hajnalban éktelenül dörömböltek a bejárati ajtón. ... A kapun kirángatták és azonnal elkezdték ütlegetni, rugdosni a partizánok. A templom elé érve a földhöz vágták, rugdosták, ütlegettek és azt mondták neki: »Most kérd az Istent, hogy szabadítson meg.« ... A kínzókkal kapcsolatban két fiatal partizán nevét szeretném

megemlíteni. Az egyik Vračarić Ivan – partizán nevén Ivica (A hetvenes évek elejétől hosszú időn át a vajdasági belügy vezetőjeként működött), a másik Džigurski Emil, partizán nevén Džidžo (Óbecse köztisztviselőként álló polgárként élte le életét). ... Volt még két fiatal partizán nő, akik az asztalról ugráltak a megboldogult hasára. Később az egyik nő megzavarodott, és állandóan azt kiabálta: Ide stari popa. (Jön az öreg pap.) A másik teljesen megvakult. ... 1942-ben Petrányi Ferenc a templom előtti téren, az úgynevezett Pogácsán, az obeliszek előtt mondott misét, és egy magyar katonára volt a ministránsa. Többek között az itt mondott szentbeszédéért kellett meghalnia.”

Tari János

Varga Lajos moholi plébánost, érseki tanácsost a hármaskör iskolába hurcolták el. Körmeit leszaggatták, arcát kékre-zöldre verték, rugdosták, ugráltak rajta. 53 évet élt, mint eltűntet teljes vagyonelkobzással sújtották.

Werner Mihály (1883-1944) martonosi plébánost 25 társával együtt a helyi község háza pincéjében tartották fogva. Has magasságban mindkét oldalát felvágták – a zakó zsebeinek mintájára – és a kezét bele kellett dugnia a „zsebekbe”. Ajtót helyeztek a hasára és azon táncoltak. Szidták, gyalázták, ócsárolták, de hitét nem törtek meg, szenvedő sorstársait meggyóntatta és feloldozta haláluk előtt.

Mozsoron a Jánoshalmára menekült és onnan visszahozott **Köves István** plébánost rostélyon elevenen megsütötték.

„Az Úr ítéli meg a népeket. Bírálj meg engem Uram,
az én igazságom és ártatlanságom szerint.”

NÉPELLENSÉGEK?

Hatalmas veszteség érte pásztorainkat, a nép lelki ápolóit. Tudatosan irtották őket, mert gondolatlanul, szóval és cselekedettel ellene voltak a bolsevizmusnak. A kommunista ideológiát valló, ateista, vallás- és egyház ellenes Tito marsall az egyházak befolyását erőszakkal csökkentette 1944 végén.

Újvidéki vértanúk a boldoggá avatás útján

A letelepedő ferenceseknek már 1944 őszén szembe kellett nézniük a szerb partizán-csapatok előretörésével. Az újvidéki kolostor házfőnöke a Don-kanyart is megjárt Körösty Krisztop (1909–1944) volt, akit 35 éves kora ellenére, meggyötört kinézete miatt csak öreg barátoknak hívtak. A veszélyt látva többször felajánlotta neki a hazatelepülést, ő azonban az utolsó pillanatban is azt mondta: „Amíg hívek jönnek a templomba, a pap nem hagyhatja el a rábízottakat!”. A szerb csapatok 1944. október 23-án, Kapisztrán Szent János ünnepén értek Újvidék közelébe. A város elfoglalása után összegyűjtötték a férfiakat, de Krisztop atyának felajánlotta a menekülést. Ő azonban csak akkor élt volna ezzel, ha rendtársait is elengedik. Barakkba hajtották őket, ahol napokon át gyóntatta, vigasztalta a híveket, majd katonazene mellett a foglyokat hármassával összekötözve futásra kényszerítették, s közben puskatussal ütötték. Az „öreg” ferences papot is agyonverték.

Az újvidéki rendház másik vértanúja Kovács Kristóf (1914), aki 1944-ben arra kérte provinciálisát, hogy Újvidékre mehessen, mert vértanú akar lenni Krisztusért. Őt is 1944. október 26-án tartóztatták le. A tanúk elmondása szerint, amikor csak tehetett, a rabokkal beszélgetett, mindenki becsülte emberségéért. November 1-jén társával, Kamarás Mihállyal és más rabokkal Pétervárad felé hajtották. Napközben meneteltek, éjszaka pedig gyóntattak, mert a hívek a halálveszélyt látva sokszor hosszú évtizedek után is rendezni akarták életüket. November 2-án folytatniuk kellett a menetelést. A papokat különös kegyetlenséggel bántalmazták. Lelkipásztori jelenlétüket a fasiszták szolgálatának minősítették. Kristóf és Mihály atyát fegyvert hordozva kényszerítették futásra, Kristótot vasvesszővel, puskával ütötték. Homloka a vasvessző ütéseitől fölrepedt, a verésektől nem tudott menni. Társai segítettek, de elájult. Utolsó szavai ezek voltak: Sic debuit esse, vagyis így kell ennek történnie. A katonák teherautóra dobták, és Indijja község határában lelőtték.

Gachal Jánost 1944. október 18-án hurcolták el otthonából a község házára, és még aznap éjjel agyonverték (néhány forrás szerint novemberben hunyt el). Azt nem tudjuk, hogy a téglagyár gödrében vagy a temető árkában földelték-e el, és azt sem tudjuk, hogy megégették-e, vagy addig ugráltak a hasára, amíg szét nem repedtek a belső szervei. Csak azt tudjuk, hogy elhurcolták, megkínózták, és elföldelték.

Gachal János református püspök
(élt 63 évet) és felesége

Az eddigi kutatások szerint az alábbi egyházi személyek estek áldozatul, Csak olyan személyek szerepelnek a névsorban, akikről bizonyosan tudható, vagy alapos indokkal feltételezhető, hogy magyar híveknek is szolgáltak. A papi áldozatok számát tetemesen megnövelné, ha ide sorolnánk a német nemzetiségű egyházi áldozatokat.

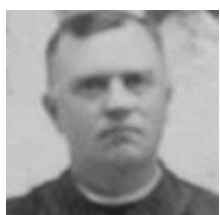
Berger Antal róm.kat.
plébános
Tavankút

Böszörményi Mihály róm.kat.
lelkész
Sajkásgyörgye

Brunet Ferenc
Magyarcsernye

Dupp Bálint róm.kat.
plébános
Csurog

Varga Endre róm.kat.
plébános
Tóba

Szabó Dénes róm.kat.
plébános
Tótfalu

Faragó Ferenc ref.
esperes
Hercegszöllős

Friedrich Géza róm.kat.
plébános
Baranyavár

Gachal János ref.
püspök
Torontálvásárhely

Gencel Pál róm.kat.
káplán
Űrög

Varga Lajos róm.kat.
plébános
Mohol

dr. Takács Ferenc róm.kat.
pápai kamarás
Péterréve

Gulyás Károly róm.kat.
plébános
Tiszakálmánfalva

Haug Antal róm.kat.
adminisztrátor
Csonoplya

dr. Hettesheimer Imre ref.
egyházi gondnok
Zombor

Klein Tivadar róm.kat.
plébános
Pélmonostor

Virág István róm.kat.
apátplébános
Horgos

Thomka Károly ref.
esperes
Hertelendfalva

Kopping Gáspár róm.kat.
plébános
Temerin

Kovács Kristóf róm.kat.
ferences szerzetes
Újvidék

Köröztös Krizosztóm róm.kat.
rendház főnök
Újvidék

Köves István róm.kat.
plébános
Mozsor

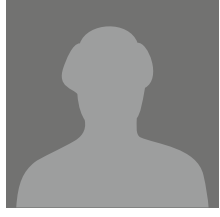
Weidner ? róm.kat.
kapucinus szerzetes
Újvidék

Unterreiner Károly róm.kat.
pápai káplán
Palánka

Lányi Alfréd evang.
lelkész
Kucura

Müller-Mészáros István róm.kat.
plébános
Újpalánka

Novotny József róm.kat.
plébános
Palona

Petrányi Ferenc róm.kat.
plébános
Obecse

Werner Mihály róm.kat.
apátplébános
Martonos

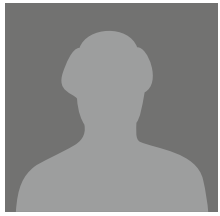
Kamarás Mihály
(1918-2013)
ferences szerzetes
szintén kegyetlen ültegeket
kapott, de túlélte az újvidéki
gyilkos napokat.
„Talan keményebb volt
a fejem, mint az övék”

Plank Ferenc róm.kat.
plébános
Szivác

Scherer Lőrinc róm.kat.
plébános helyettes
Cservenka

Schmidt József róm.kat.
hittan tanár
Dubrovnik

Schön Jakob róm.kat.
teológiai hallgató
Palánka

Weinert Péter róm.kat.
prépost plébános
Palánka

„Túrd, hogy ember nem vagy ott, csak osztályidegen!
Túrd, hogy ember nem vagy itt, csak szám egy képletben!
Túrd, hogy Isten túri ezt, s a vad tajtékos ég!”

Márai Sándor

KOLLEKTÍV HÁBORÚS BŰNÖSÖK?

Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokságának rendeletére Csurog teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták, miután a Megszállók és Csatlósaik Háborús Bűnösségét Kivizsgáló Bizottság megállapította, hogy Csurog község valamennyi felnőtt magyar lakossága közvetlenül vagy közvetve részt vett az 1942. januári véres razziában. A bizottság a három faluból mintegy 5 000 lelket – a teljes ottani magyar és német lakosságot – kollektíven háborús bűnösnek nyilvánította a munkaszervezési szabályzat 19. szakasza alapján. A polgári jogaiktól és minden vagyonuktól megfosztva gyűjtőtáborokba zártaknak, kiengedésük után rendeletileg azt is megtiltották nekik, hogy otthonaikba visszatérjenek. Ezek a rendeletek máig érvényben vannak Szerbiában.

„Tudják Önök mit jelent csurogi magyarnak lenni? Ebben a két szóban benne van a halál, az özvegység, az árvaság, a meghurcoltatás.”

„1944 őszén a magyar katonaság kivonulása után októberben bejöttek a szerb partizánok és összeszedték az életerős magyar férfiakat. Két hét kegyetlen kínzás után kivégezték őket, köztük az én édesapámat is. Édesapámnak a nővérem hordta az ebédet, míg azt nem mondták, hogy apád már nem éhes. A nővérem látta amint kocsik fordulnak ki a község háza udvarából, a kocsiról kezek, lábak lógtak és a kocsik aljából pedig csorgott a vér. Ezeket az embereket a falu szélén lévő dögtemetőben földelték el ... A gyilkosoknak nem volt elég hogy apáinkat kivégezték, hanem 1945. január 23-án reggel kilenc órakor bejött hozzánk egy 15 éves fiú puskával a kezében, akit édesanyám ismert is, és felszólította édesanyámat, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házunkat. ... Két sarkot mentünk a kocsival, majd lezavartak a kocsiról, a kocsit elhajtották, mi pedig ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Mínusz 20 fok volt és térdig érő hó. A magyar házakból mindenhonnan jöttek az asszonyok gyerekek és öregek utánuk a szerbek puskával. Reggel kilenc órától délután négy óráig várták a megrémült, megalázott magyarokat, hogy mi lesz velük. Délután megindították az összefagyott magyarokat Járek felé. Csurog és Járek között 30 km a távolság.”

Teleki Júlia

„A nagyanyámnak előbb lenyúzták a bőrét, aztán megsózták, majd láncra verték, és úgy kísérték ki a vesztőhelyre, a dögtemetőbe, és ott ölték meg... Közben megtudtam, hogy az anyám él, Gajdobrán (Szépligetén) van lágerban. Addig kutattam utána, míg meg nem találtam. Nem ismert meg. Megbolondult. A történetek után elborult az elméje.”

Részlet Schöner Irén (Csurog, 1928) visszaemlékezéséből

A civilek kitartó küzdelmének, a magyar állam és a helyi politikai erők határozott fellépésének köszönhetően 2014. október 30-án a szerb kormány hatálytalanította a kollektív háborús bűnössé nyilvánító határozatokat. A leszármazottaknak továbbra is egyénileg kell kérni az áldozatok rehabilitálását.

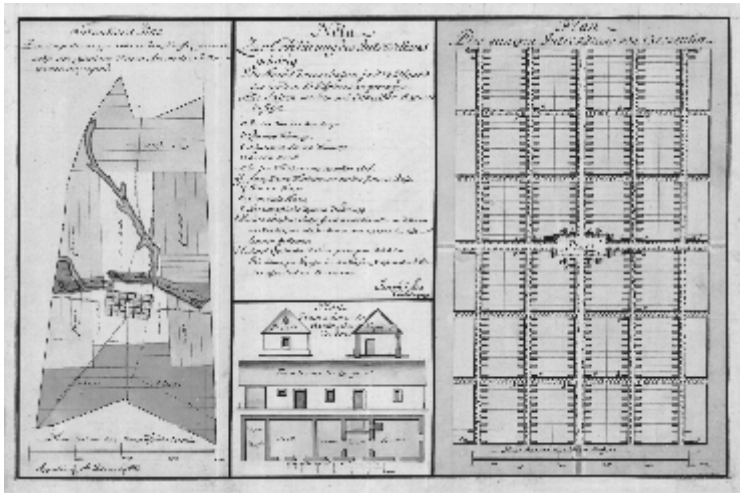
Csurog, Zsablya és Mozsor teljes magyar és német lakosságát kollektíven háborús bűnösnek nyilvánították. A rendeletet ígéretéseik ellenére a mai napig nem törölték.

„Nem szóltam semmit, csak némán álltam, egy csúrogi házban. Egy kitört ablak, korhadó ajtó, sok elfojtott jajszó. Az itt lakóknak, hatvanegy éve, rút halál volt bére. Partizán csizma, szögesdrót, szitok. Még mennyi a titok !”

Bogdán József

HOVÁ TÚNT 400.000 NÉMET A DÉLVIDÉKRŐL?

„A legnagyobb bűn a több tízezer vajdasági német és magyar üldöztetése és kiirtása volt. ...ezt nem lett volna szabad akkor jóváhagynunk.” Nikola Kmezič, egykori vezető kommunista politikus, halála előtt beismerte és megbánta a vajdasági magyarokkal és a németekkel szemben 1944-45-ben elkövetett gonosztetteket.

Mária Terézia ideje alatt telepítették be németekkel a Bácskát. A betelepítés megszervezésével is megbízott Kiss fivérek, József és Gábor kamarai mérnökök a Ferenc csatorna megépítése mellett számos község betelepítési tervét is elkészítették.

„A német ismerősökkel németül, a szerb szomszédokkal szerbül beszélünk. Egyik barátnőm, a szerb tanító lánya, miattam használta a magyart. Egyszóval az ember nem vette észre, ha valaki más nyelven beszél.”

Hoffmann Mária

„1944 őszét a német történelem véres őszként tartja számon, amikor a délszláv kommunisták a Vörös Hadsereggel karöltve 8 500 németet gyilkoltak meg. A népirtásnak minden faluban, városban elsősorban a németiség tanítói, papjai, értelmisége, majd ártatlan lakossága esett áldozatul.”

Weiss Rudolf

„A németek nem érdemelték meg, hogy hazánkban éljenek, és mindet ki fogjuk telepíteni.”

Josip Broz Tito
(1945 januárjában az Antifasiszta Ifjúság Kongresszusán elmondott beszéd részlete)

A szerémségi székesfehérvári „Selyemgyár” ahol 2 500 német polgári személyt gyilkoltak le a titói kommunisták

„Koncentrációs Tábor Nagyikinda”
A bánási nagyikindai kommunista gyűjtőtábor pecsét lenyomata is bizonyítja a koncentrációs táborok létét.

a Brandt család

„... a másik lágerben a jugoszláv hadsereg katonái vigyáztak ránk. Nem sokat törődtek azzal, ha elszökött valaki. Sőt! Még pénzt is követteltek attól, aki át akart menni Magyarországra. Ebben a lágerben halt meg 56 évesen anyai nagyanyám, Jambach Andrásné Dupp Erzsébet. Ott nyugszik Körtésen a tömegsírbán. A falut teljesen lerombolták azóta, egypár viskó maradt csupán. 1947 végére felszámolták a lágerokat; Körtésről átszállították a foglyokat Gakovóba.”

„A kommunista nem ismeri a szégyent, az emberi méltóságot, és fogalma sincs arról, amit a keresztény etika így nevez: lelkiismeret.”

A.I. Szolzsenyicin

KONCENTRÁCIÓS TÁBOROK A DÉLVIDÉKEN 1944 – 1948

Település Áldozatok száma

Bánság (Bánát)	
Nagykárolyfalva (Banatski Karlovac)	394 fő
Töröktopolya (Banatska Topola)	24 fő
Fehértemplom (Bela Crkva)	71 fő
Kevevéra, régebben Kubin (Kovin)	87 fő
Homokos (Mramorak)	78 fő
Charleville (Banatsko Veliko Selo)	185 fő
Solotur (Banatsko Veliko Selo)	15 fő
Szenhubert (Banatsko Veliko Selo)	12 fő
Nagykikinda (Kikinda)	111 fő
Mollyfalva (Molin)	2012 fő
Nákófalva (Nakovo)	201 fő
Nagytőszeg, Heufeld (Novi Kozarci)	20 fő
Kistőszeg, Mastort (Novi Kozarci)	72 fő
Szerbcsernye, korábban Németcsernye (Srpska Crnja)	46 fő
Bocsár (Bocar)	32 fő
Beresztóc (Banatski Brestovac)	335 fő
Ferenchalom (Kačarevo, Kraljevićevo)	99 fő
Galagonyás (Glogonj)	16 fő
Torontálmás (Jabuka)	160 fő
Omlód (Omoljica)	21 fő
Pancsova (Pančevo)	298 fő
Szécsenfalva (Dužine, Sečenovo)	185 fő
Istvánvölgy (Hajdučica)	38 fő
Zichyfalva (Plandište)	50 fő
Györgyháza (Velika Greda)	13 fő
Rezsőháza (Knićanin)	7767 fő
Ernőháza (Banatski Despotovac)	81 fő
Módos (Jasa Tomic)	20 fő
Istvánföldre (Krajišnik)	218 fő
Szécsány (Sečanj)	58 fő
Fehértelep (Šušara)	59 fő
Temeskutas (Gudurica)	298 fő
Versec (Vršac)	100 fő
Écska (Ečka)	12 fő
Elemér (Elemir)	21 fő
Lázárföld (Lazarevo)	25 fő
Zsigmondfalva (Lukićevo)	48 fő
Nagybecskerek (Zrenjanin, korábban Petrovgrad)	201 fő
Csősztelek (Čestereg)	23 fő
Párdány (Medja)	16 fő
Katalinfalva (Ravni Topolovac)	336 fő
Begaszentgyörgy (Žitište)	60 fő
Paliula (Krnjača – ma már Belgrádkhoz tartozik)	ismeretlen

Település Áldozatok száma

Bácska	
Apatin (Apatin)	261 fő
Prigrevica-Szentiván (Prigrevica)	32 fő
Palánka (Bačka Palanka)	28 fő
Szépliget (Gajdobra)	19 fő
Veprőd (Kruščić, régebben Veprovac)	31 fő
Szeghegy – népi nevén Szikics (Lovćenac, régebben Sekiće)	309 fő
Futak (Futog)	36 fő
Újvidék (Novi Sad)	81 fő
Szilberek (Bački Brestovac)	33 fő
Szentfülöp (Bački Gračac)	221 fő
Karavukova (Karavukovo)	17 fő
Hódság (Odžaci)	96 fő
Szerbmilitics (Srpski Miletić)	18 fő
Csonoplya (Čonoplja)	31 fő
Gákova (Gakovo)	5827 fő
Kerény (Kljajićevo)	61 fő
Küllöd (Kolut)	29 fő
Körtés (Kruševlje)	2103 fő
Regőce (Ridjica)	64 fő
Zombor (Sombor)	97 fő
Őrszállás (Stanišić)	91 fő
Szabadka (Subotica)	42 fő
Járek, egy ideig Tiszaistvánfalva (Bački Jarak)	6429 fő
Kiskér (Bačko Dobro Polje)	21 fő
Sóvé (Ravno Selo)	21 fő
Torzsa (Savino Selo)	53 fő
Verbász (Vrbas)	76 fő
Ókér (Zmajevo, régebben Pašićevo)	27 fő
Szerémség	
Ürög (Irig)	16 fő
Rednek (Vrdnik)	17 fő
Szávaszentdemeter (Sremska Mitrovica)	1033 fő
Belcsény (Beočin)	60 fő
India (Indjija)	176 fő
Ruma (Ruma)	130 fő
Ópazova (Stara Pazova)	263 fő
Sid (Šid)	50 fő
Zimony (Zemun – ma már Belgrádkhoz tartozik)	ismeretlen

Csorba Béla adatai alapján

Haláltáborba, kényszermunkára hurcoltak százezreket

Az új jugoszláv hatalom – összhangban az AVNOJ-i (AVNOJ=Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, magyarul Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa) határozatokkal, 1944 novemberében Jugoszlávia egész területén hozzálátott a népellenességgé nyilvánítottak deportálásához. Különböző típusú koncentrációs táborokat hoztak létre a munkatáboroktól egészen a megsemmisítő lágerekig.

„Azzal, hogy előkerült a járeki „lóger” halotti anyakönyveinek második kötete, sokkal pontosabban fölmérhetjük a táborban zajlott genocídium méreteit. Eszerint tehát a Bački Jarak-i haláltáborban – remélem, ezek után senki sem fogja kétségbe vonni e rettenetes elnevezés indokoltságát – 1944. december 3-ától 1946. április 15-éig összesen 6 429 személy pusztult el a legembertelenebb körülmények között. Mindez ettől a pillanattól kezdve nem pusztán feltevés, hanem a totalitárius államapparátus urának akarata szerint papírra vetett egykorú adatokkal alátámasztható tény, amit Szerbiában itt-ott talán továbbra is lehet majd tagadni, csak éppen nem érdemes.”

Csorba Béla

„Ha a jövőre vagy kíváncsi képzelj el egy csizmát,amint egy emberi arcba tapos, és ott is marad.”

George Orwell

KOMMUNISTA GAZTETEK A DÉLVIDÉKI NÉMETSÉG ELLEN

A második világháború előtt, a királyi Jugoszláviához tartozó Vajdaságban, vagyis a történelmi Magyarország déli vidékein közel 500 000 német élt. A 2011-es népszámlálási adatok szerint már csak 3 901-en vallották magukat németnek ezen a területen. A világháború után a délvidéki német lakosság egy része elmenekült, kegyetlen sors várt azokra, akik ott maradtak.

A II. világháború 1945. május 9-én hivatalosan véget ért Európában. Jugoszláviában még három évig gyilkoltak, békeidőben. A németek 1948 márciusáig koncentrációs táborokban sínylődtek, kényszermunkára és lassú halálra ítélve.

„... és így sikerült elmennem Újvidékre. Ez már az úgynevezett felszabadulás után volt. A vasútállomáson egy asszony takarított a sínek között. Ő szólított meg, hogy „Te vagy a Schönér Irén?” Mondom, én. „Jaj, az Istenért, honnan jössz? Csurogra ne menj, mert ott már senki sincs. Kivégeztek mindenkit, menj vissza, ahonnan jöttél. Ha gyalog is, akárhogy, de menj vissza!” Ezt mondta ez az asszony, akit aztán egy partizán elvezetett.”

Schönér nagyszülők

1944 novemberében Németcsernyén bejelentették a partizánok, hogy minden német asszonyt és lányt megerőszakolnak. Ötvenöt asszony és lány lett öngyilkos félelmében. Eva Bischof kilencéves kislányt kilencen erőszakolták meg. Az anya előbb haldokló lányát akasztotta fel, majd végzett önmagával is. Rumában összeterelték a németeket, egymás mellé fektették őket, majd megjelent egy harmonikás és a partizánok késeket erősítve a csizmájukra járták a kólót a németek testén. Hatvannégyen veszítették el így életüket. Három nap után, a helybéli szerbek tiltakozására a rumai németeket egyszerűen tarkón lökték. Szerémségben egy fiatal német lányt halálra vasaltak, szülőket égettek el gyermekeik szemeláttára. Megcsonkították, izzó parázson járkáltatták az embereket. Kevevárán egy lányt talpánál fogva az ajtófélfához szegeztek, majd baltával kettéhasították.

Rudolfsgnadon, azaz Rezsőfalván a kínzások és nélkülözések miatt 11.000 személy, főleg gyermek, nő és idős személy halt meg. Az 1946. április 30-i kimutatás szerint a táborlakók 46 százaléka tizennégy évnél fiatalabb volt.

A bánági Molidorfban kialakított táborban háromezer németet gyilkoltak le. A zömében németek lakta faluból haláltábor csináltak. 1948-ban felszámolták a tábor, a falut eltörölték a föld színéről, ma vadászterület. Zombortól 20 kilométerre Gádon 8 500 asszonyt, gyermeket és idős személyt gyilkoltak meg. Nem messze Gádortól Körtésfalván 3 500-an veszítették életüket. Ez a falu is eltűnt a föld színéről. Szávaasztendemeteren (Sremska Mitrovica), a svilarai táborban 2 000 német áldozatról tudnak a német történészek. Verbászon a kivégezések október végén kezdődtek, legelőször 20 tekintélyes polgárt és egy nőt kínoztak meg és végeztek ki a temetőben.

A fentiekhez hasonló lett a sorsa három fiatal katonának is. A mintegy 300 németet és magyart elővezették és összeverték, hosszú dróra kötözték és meztelenül kihajtották őket a központi temetőbe. Kettesével kellett a sír szélére állniuk, és tarkón lökték őket. A meggyilkoltak között volt Lóc Jakab, a gimnázium korábbi igazgatója is. Versec városát 1944. október 2-án foglalták el a szovjet csapatok. A partizánok már másnap kivégeztek kétszáz helybéli német férfit. Friss Géza polgármestert és öt társát lovas szekér előtt hajtván kiterelték a sintértelepre, és agyonlőtték.

„Hatvan évig mi nem beszélhettünk ezekről a szörnyűségekről, míg a győztesek kocsákban, társaságokban, iskolákban nagyhangon dicsekedtek azzal, hogy mit műveltek a német és a magyar lakossággal. A gyilkosok házat és földet kaptak, néphősök lettek, és kiemelt nyugdíjat élveznek a mai napig. Így az a téves kép alakult ki a felnövekvő nemzedékekben, hogy ezekért a szörnyűségekért nem büntetés, hanem elismerés és jutalom jár.”

Weiss Rudolf

„... a háború: merőben vadállati dolog, de a vadállatok nem üzik olyan alakban, és buzgalommal, mint az emberek.”

Morus Tamás

„AKIKNEK SEM BÖLCSŐ, SEM KOPORSÓ NEM JUTOTT”

A német és később a magyar lakosság munkaképtelennek nyilvánított csoportjai számára létesített különleges státuszú táborok követelték a legtöbb gyermekáldozatot. A „lógerok”-ba zsúfolt betegek, öregek, kisgyermekes anyák és a gyermekek fáztak és éheztek, megtetvesedtek és rühesek lettek. Járványos betegségek és a végelgyengülés okozta halálukat. A halotti anyakönyvek szerint kilencszázötvenöt gyermek lelte halálát a járeki táborban. Túlnyomó többségük német származású, de a nevük alapján kilencvenen biztosan magyarok voltak.

A járeki táborban született és meghalt csecsemőáldozatok (1945)

A csaknem ezer gyermekáldozat között külön figyelmet érdemelnek azok a kisdedek, akik a táborban születtek. A láger halotti anyakönyveinek első áttanulmányozása alapján jelenleg harmincöt olyan elhunyt csecsemőről (egy évnél nem idősebb kisgyermekről) tudunk, akit édesanyja már járeki rabként hozott a világra. A csecsemők, bár szüleik többségét a Sajkásvidékről deportálták, immár örökre Járek polgárai maradnak, ahonnan sem erőszakkal, sem feledéssel nem lehet többé eltávolítani őket.

1. **Novák József** (r. katolikus, anyja: Novák Verona, bécsavarodás) Él 4 hónapot.
2. **Rauschenberger Annamaria** (r. katolikus, szülei: R. Franz és Rurinfer Emilia, általános gyöngeség) Él 7 napot.
3. **Werner Wielhelm** (evangélikus, szülei: W.Wielhelm és Weis Katharine, görcsök) Él 4 napot.
4. **Becker Fridrich** (evangélikus, szülei: B. Fridrich és B Elisabeth, veleszületett gyöngeség) Él 4 napot.
5. **Mandity Magdolna** (r. katolikus, szülei: M. István és Zavarkó Etel, görcsök) Él 2 hónapot.
6. **Kőrösi Katalin** (r. katolikus, szülei: K. Ferenc és Kovács Jolán, veleszületett gyöngeség) Él 4 napot.
7. **Makra Juliska** (r. katolikus, szülei: M. József és Kovács Julianna, bécsavarodás) Él 2 hónapot.
8. **Buru Erzsébet** (r. katolikus, szülei: B. József és Nagy Verona, veleszületett gyöngeség) Él 1 hónapot.
9. **Gallusz Rozika** (r. katolikus, szülei: G. János és Májér Terézia, görcsök) Él 3 hónapot.
10. **Csikós Rozália** (r. katolikus, szülei: néhai Cs. Mátyás és néhai Szügyi Rozáila, veleszületett gyöngeség) Él 22 napot.
11. **Morizak Rozina** (r. katolikus, szülei: M. Adam és Ham (vagy Hau) Rozina, kimerültség) Él 2 hónapot.
12. **Szabolski Irén** (r. katolikus, szülei: Sz. Antal és Horvát Erzsébet, angina) Él 33 napot.
13. **Balog Ágnes** (r. katolikus, szülei: B. Endre és Gregus Ilona, veleszületett gyöngeség) Él 23 napot.
14. **Bajai Péter** (r. katolikus, szülei: B. Péter és Nagy Terézia, asztma) Él 2 hónapot.
15. **Kis János** (r. katolikus, szülei: K. János és Csóti Erzsébet, veleszületett gyöngeség) Él 3 napot.
16. **Hajcman Anna** (r. katolikus, szülei: H. Ádám és Tót Mária, kimerültség) Él 4 hónapot.
17. **Kinkel Fridrich** (evangélikus, anyja: Kinkel Terezia, kimerültség) Él 1 hónapot.
18. **Masing Antun** (r. katolikus, szülei: M. Johann és Til Maria, veleszületett gyöngeség) Él 9 napot.
19. **Filipović Josip** (r. katolikus, szülei: néhai F. Đorđe és néhai Pasuović Marija, kimerültség) Él 1 hónapot.
20. **Rizer Adam** (r. katolikus, anyja: R. Magdalena, tüdőgyulladás) Él 2 hónapot.
21. **Imstat Ingelborg** (evangélikus, szülei: I. Karl és Amon Elisabeth, bécsavarodás) Él 2 hónapot.
22. **Scheffer Ferdinand** (r. katolikus, szülei: Sch. Ferdinand és Mohr Terezia, bécsavarodás) Él 4 hónapot.
23. **Ćirković Pavle** (r. katolikus, szülei: Ć. Pavle és Kreucer Katarina, veleszületett gyöngeség) Él 17 napot.
24. **Aschberger Terezia** (r. katolikus, szülei: A. Philip és Schmid Terezia, kimerültség) Él 2 hónapot.
25. **Gros Stefan** (r. katolikus, szülei: G. Adam és Huzl Katharine, kimerültség) Él 4 hónapot.
26. **Weber Helga** (r. katolikus, szülei: W. Philip és Alexander Elisabeth, görcsök) Él 11 hónapot.
27. **Sohar Antun** (r. katolikus, szülei: S. Karl és Reisinger Anna, bécsavarodás) Él 1 évet.
28. **Majer Slobodan** (r. katolikus, anyja: Majer Johana, kimerültség) Él 1 évet.
29. **Jedeli János** (r. katolikus, szülei: J. Antal és Kun Magdolna, kimerültség) Él 2 hónapot.
30. **Szabó József** (r. katolikus szülei: Sz. József és Mercvajler Ágnes, kimerültség) Él 7 hetet.
31. **Harfiljan (?) Gerhold** (evangélikus, szülei: H. Philip és Gerhold Suzana, bécsavarodás) Él 6 hónapot.
32. **Rajković Ana** (evangélikus, szülei: R. Janko és Miler Helena, kimerültség) Él 17 napot.
33. **Nyári József** (r. katolikus, szülei: Ny. József és Pokorni Katalin, kimerültség) Él 5 hónapot.
34. **Schweiss Martin** (r. katolikus, szülei: Sch. Balthazar és Traut Terezia) Él 5 hónapot.
35. **Ter Eliza** (r. katolikus, szülei: Ter Johann és Breinstenbach Elizabeth, bécsavarodás) Él 10 napot.

Forrás: Csorba Béla

A felvételt Jakob Bohn készítette, akivel együtt sikerült megszökniük.

A lágerekben fénykép nem készülhetett, csak az onnét valamilyen módon megszökött, vagy a keserves kínzásokat túlélő emberek beszámolóí tudatták a világgal az ott történeteket. Herta Gärtner a nagyanyjával együtt került 1945. tavaszán a Krusivle (bácskörtés)-i megsemmisítő táborba, miután a munkaképes életkorú szüleit oroszországi munkatáborba hurcolták. 1946-ban egy esős éjszakán sikerült nekik néhány társukkal együtt a lágerből megszökni, és Magyarországon keresztül Ausztriáig (Bad Hall/in Oberösterreich) eljutniuk. Azonban az orvosi ellátás ellenére az éhségtől tönkre ment szervezete már életképtelen volt és 1946. április 3-án két éves korában elhunyt. Ő egy tipikus példája annak a 10-15 ezer bácskai gyereknek, akiknek sorsa hasonlóan végződött.

„Szállj el, fecském, szállj el sok falun keresztül, Nézd meg a hazámat, maga van egyedül. Ha kérdik, hogy vagyok, mondd, hogy beteg vagyok, A járeki lóger szalmáján hervadok.”

Lágerdal 1944–45-ből Horváth Borbálától, lejegyezte Ádám István 2010-ben.

GYERMEKSORSOK

„Asszonyainkat, lányainkat meggyalázták – még most, a harmadik generációs gyerekek között is fölsejlenek a durva, faragatlan oroszos vonások –, halottainkkal előbb kiásatták a gödröket, amelyekbe aztán belelőtték őket, s a következő, kivégzésre ítélt csoport tagjai hantoltak el a tetemeket. Dögtemető, szeméttelpek teltek meg az összedrótozott kezű, megcsönkített testű hullákkal. Vae victis! – Jaj a legyőzötteknek, százszorosan is jaj! De a legyőzöttek, a gyengék, a megalázottak felmagasztosulnak! Ők, az ártatlanul legyilkoltak Isten szentjei között vannak.”

Bata János

„Az első áldozat egy kisbaba volt, aki megfagyott az édesanya karján. Zsablyán áthaladva a megalázott menetet a szerbek leköpdösték, a magyarok viszont pokrócokat dobáltak az átfagyott embereknek, nem gondolván, hogy egy hét múlva ugyan ez a sors vár rájuk is.”

Teleki Júlia

„A nagyszülőkkel együtt vittek bennünket ebbe a két láger-községbe. Az út közepén hajtottak bennünket oda. A nővérem tizenöt éves volt; összehúzta magát, hogy kisebb legyen, hogy velünk maradhasson. Úgy tudom, dróttal körbe voltak kerítve ezek a falvak. Arra is emlékszem, a szobába, ahol mi is voltunk, öt-hat családot zsúfoltak be.”

Részlet Virág Katalin (Őrszállás, 1939) visszaemlékezéséből

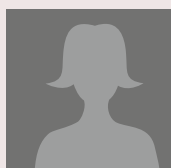
A viseletükről „pötyös lányoknak” nevezett fiatal lányok az anyaországból érkeztek a délvidéki nagycsaládokhoz, segíteni a ház körüli munkákban. Egyiküket a partizánok kivégezték és a földvári téglagyár gödrébe temették el. Három nap után disznók kitérték és szétmárták a testét, csak a ruhájáról ismerték fel a falubeliek. Egy idős szemtanú szerint a „pötyös lányok” Szombathelyről érkeztek Bácsföldvára és egyiküket Gárdó(?) Marikának hívták.

„Április közepén a templomkertbe zavartak mindannyiunkat a partizánok, az éjszakát ott töltöttük. Másnap megtörtént a családok szétválasztása. Az útra keresztben kitétek egy asztalt. Odaültek, és szólították az embereket. Megvolt a névsoruk. Egyik fiatalasszony a csecsemőjével lépett oda az asztalhoz. Mondhatott valamit a szerbnek, mert az kikapta a kisgyereket a babakocsiból és a földhöz vágta.”

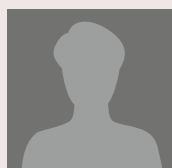
Hamar Vilmosné

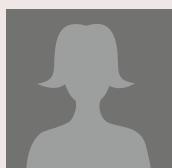
Petényi Gábor, élt 17 évet

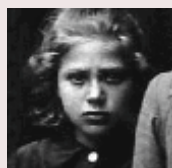
Lakatos Terézia, élt 17 évet

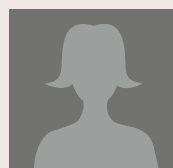
Petényi Gábor, Élt 17 évet

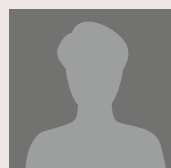
Vencel Katalin, élt 12 évet

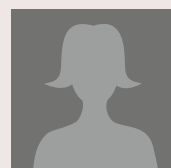
Bazsó Magdolna, élt 17 évet

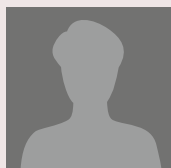
Hefner Anna, élt 13 évet

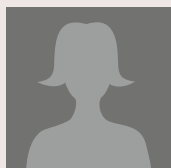
Hun József, élt 14 évet

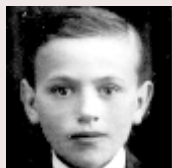
Korhac Katalin, élt 14 évet

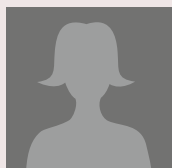
Varga Ferenc, élt 16 évet

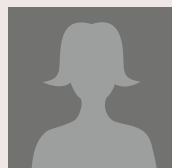
Sós Terézia, élt 12 évet

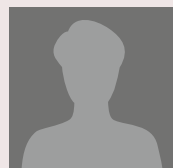
Morvai János, élt 16 évet

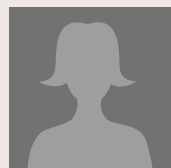
Simon Gertruda, élt 3 évet

Simon Berta, élt 7 évet

Fejes József, élt 17 évet

Simon Zsuzsanna, élt 5 évet

Morvai András, élt 18 évet

„A gonoszságnak csak az irgalom szab határt.”

ARCOK A TÖMEGSÍRBÓL

„1944 október-november havában vérzivatar zúdult Bácska szelíd rónáira, Adától Zsablyáig. Adorjánon válogatás nélkül terelték össze a falu férfi lakosságát, és a Tiszába lövöldözték őket. Hasonlóan Temerinben is, ahol a saját kezükkel megásott tömegsírba lötték a férfiak nagy részét. Az újvidéki „telepen” élő magyar férfiakat a géppisztolyos partizánok éjjel hurcolták el otthonaikból, többnyire egy helybéli haragos útmutatása alapján. Közben részeg csőcselék járta a lakásokat bújkáló fasiszták keresése ürügyén, mindent elvittek ami megtetszett nekik. Szabadkán hajnalban dzsippel mentek a kiszemelt áldozatért, akinek azt mondták tanúnak viszik, egyeseket a palicsi úti kaszárnyába, másokat a belügyesek „sárga házába” szállították. A vesztőhely a zentai úti temetőben volt. Itt tömegsírba lövöldözték a szerencsétleneket, összesen öt nagy tömegsírt ástak.”

Részlet Szűcs Márton bácsszőlősi és Kovács József martonosi plébánosok Halottak hallgatása című munkájából

Kalmár József élt, 43 évet.

Király Sándor, élt 40 évet.

Kohejda Ferenc, élt 49 évet.

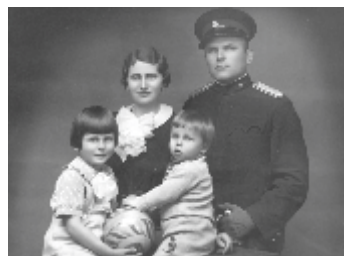
1944. november 4. Este hét óra. Ferenc és családja vacsorázik. Hirtelen fegyveresek rontanak a házba. Felszólítják, hogy menjen velük. Néhány pillanatig nincs tudatában annak, mi is történik valójában. Olyannak tűnik az egész, mint egy filmbeli jelenet. Nem mozdul, dermedten ül az asztalnál. Csak felesége hangos sikolyára eszmél fel. Az asszony a lányokat a szobába tereli, közben könyörög a partizánoknak, hogy ne vigyék el a férjét. De azok hajthatatlanok. Megragadják Ferencet, és már taszigálják is ki az ajtón, otthoni ruhában, papucsban... A lányok sírnak, az asszony a haját tépi tehetetlenségében. Utánuk szalad, próbálja elérni a férje karját. Válaszokat akar: hová viszik az urát, és mikor engedik haza? De nincs válasz. Csak a néma utcácskán visszhangzó katonacsizmák lépteinek kísérteties hangja csattog, aztán elhal az is...

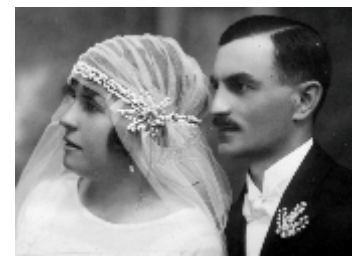
Csiszár József, élt 42 évet.

Nem látták többé. Kerestették mindenütt, de hiába. Sehol nem szolgáltak információval a holléte felől. A család vagyonát eltulajdonították, Ilonát megerőszakolták a családi házukba másnap visszatérő katonák. Az asszony idegösszeomlást kapott, és ilyen betegen kényszerült albérletbe a két leányával. Csak évek múltán tudták meg, hogy őt is a Zentai úti temetőben végezték ki alig néhány nappal az után, hogy elhurcolták az otthonából.

Háborús bűnösnek tekintették dr. Deák Leó volt megyei főispánt, mert vezető posztot töltött be a magyar közigazgatásban. A hat csurogi kisbírót is, mert szolgáltak a „megszálló fasiszta” magyar hatóságnak. A nép ellenségének minősítették a két kaboli falusi bírót, Horváth Mihályt és Molnár Andort is, mert a falu zömében szerb lakosságával együtt kivonultak az 1941-ben bevonuló magyar honvédek ünnepélyes fogadására.

Bukvits Iván, élt 40 évet.

Bleszich Jenő, élt 53 évet.

Kiss Albert kereskedő, élt 57 évet. Feleségével és unokáival szabadkai házuk udvarán.

Barta Ferenc, élt 38 évet.

„Fogad között fakó panasz, magányosság vacog,
lakatlan partokat kutatsz, üres minden tagod,
lezárt vagy, mint a kárhozat, a homlokod mögött
csak póre sikoltás maradt vigasznak, semmi több!”

Pilinszky János

ÖZVEGYEK, ÁRVÁK

„Szabadkán a tömegsírnál 852 áldozat nevét vésték a kőtáblákra. A nevek mögött megannyi sors, özvegyek, árvák. Áldozat az az édesanya és édesapa, akinek a gyermekét hurcolták el. Áldozat a feleség is, akinek a férjét hurcolták el, áldozat az a gyermek is, akinek az édesapját hurcolták el, sőt áldozat az egész hátrahagyott család is, akinek most a családfenntartó nélkül kell előteremtenie a megélhetés lehetőségét, ami viszont nem könnyű, mert egy „háborús bűnös” felesége nehezen kap munkát, a gyermekét pedig az iskolában megbélyegzik, hisz egy „háborús bűnös” gyermeke..”

Bogner István

Kozma Máttyás (élt 43 évet) feleségét és öt árván maradt gyermekét megbélyegezték, elvették mindenüket. A család az elsők között rehabilitáltatta Kozma Máttyást, a szerb állam elismerte, hogy nem volt „népellenség”.

Sebestyén Menyhért, élt 29 évet. Menyhért büszke a magyarságára, de jóban volt mindenki mással is, akinek nem a magyar az anyanyelve. Dušannal például kimondottan jó baráti kapcsolatban volt. Menyhért tanította a szerb család gyerekeit a földön végzendő munkálatokra. Ki gondolná, hogy éppen Dušan lesz, aki elárulja őt? ... a házuknál megjelenik két fegyveres partizán. Velük van Dušan is, Menyhért állítólagos barátja. A ház urát keresték. Miután meggyőződtek róla, hogy nincs itthon, este visszajöttek érte. Menyhért abban bízott, hogy valami félreértésről van szó, néhány óra múlva hazatérhet. Nem így történt. A fegyveresek elhurcolták. Megverték, kezét-lábát összekötözték, úgy vitték el – egyes szemtanúk állítása szerint – a Palicsi úti huszárkaszárnyába. Soha többé nem látták.

Tóth Máttyás önként ment el a két civilvel. Nem ellenkezett, nem kellett taszigálni, lökdösni, rángatni. Büszkén, emelt fővel lépdelt végig a Május 1. utcán, át a Palicsi úton, a szemközt levő „Sárga házba”. Nem esdekelt, nem könyörgött az életéért. Büszke magyar ember, akinek tartása van, szembenéz bármivel, amit a Gondviselés az útjába küld! ... Nem tért haza sem aznap, sem másnap, soha. Mária naponta ebédet vitt neki, egyszer még látta is egy pillanatra a „Sárga ház” ablakában. Több sebből vérző fejével csak biccentett Máriának, mintha végleg búcsúzna tőle... Egy napon az örök közölték Máriával, hogy ne hozza az ebédet. Férjének nincs már rá szüksége...

„Két héten át a férfiakat naponta kivezényelték árokásásra. Október 25-én nem tértek vissza családjaikhoz. A Palicsi laktanyába zárták őket, majd kegyetlen kínzások után 1945 újev éjszakáján a 44 bukovinai székely férfit belövöldözték a maguk ásta sírba. 40 özvegy és 120 árva maradt utánuk.”

Kóka Rozália

Fazekas József
pályamunkás
(1902-1944)

Suhajda István
bognármester
(1900-1944)

Nagy T. György
borbély
(1906-1944)

Puha Miklós
árubeszerző,
(1915-1944)

Dobó István
mészáros
(1910-1944)

Boros Lajos
tisztviselő
(1906-1944)

Kopasz Károly
földműves
(1906-1944)

Lutz Károly
optikus
(1906-1944)

Szilner Sándor
bognármester
(1909-1944)

„Tán igazuk van azoknak, akik azt mondják, nincs más továbbélés, csupán az élők emlékezetében való megmaradás, nincs más feltámadás, csupán a feltámadás az élők emlékezetében.”

Határ Győző

FÖLDÖNFUTÓK, HONTALANOK

Amikor '41-ben a Délvidéket felszabadították a magyar katonák, édesanyám virágsokkal üdvözölte a Ferenc József-csatorna hídján a honvédeket. Akkor őt lefényképezték. Egyik szerb szomszéd megsúgta neki, hogy rajta van a feketelistán, és kinyiffantják a partizánok, ha megtalálják. Anyám harminckét éves volt, amikor elmenekültünk. Tizennyolc család összefogott, és konvojban jöttünk Magyarországra felé. Volt ott ügyvéd, orvos... mindenféle ember, kisgyerekek is. A kilenc évemmel én voltam a gyerekek között a legidősebb.

Hunyadi Jánosné Kadvány Piroska, Szenttamás 1935

Schneider Rozália

Hoffmann Mária

„Úgy jöttünk el, hogy majd visszamegyünk.”

„A mi falunkban, Ókeréken három nemzet élt. Külön iskolájuk, templomuk volt a szerbeknek, a németeknek, a magyaroknak. ... Amikor tizenhét éves lettem, már nem voltak fiúk a faluban. ... A lányok meg az asszonyok hajtották a lovakat, dolgoztak a földeken, közben állandóan az járt a fejünkben: kell menekülni? ... Mi nem az oroszoktól féltünk, hanem a partizánoktól. Mi lesz velünk, ha átjönnek a Dunán?”

Gyalog Jánosné, Schneider Rozália

„A körösztapám két fiatal lova húzta a kocsit, amin három család (mi öten, körösztapámék négyen és öregapám Jánossal) foglalt helyet. Reggel, amikor kivilágosodott, láttuk, hogy nagyon sok a menekülő, volt legalább 130-150 lovaskocsi. Körösztapám vígasztalt bennünket, gyerekeket. Megyünk Amerikába – mondta –, ha már el kellett hagyni a hazánkat és a házainkat.”

Szefcsik Sándor

A zsabylai első osztályosok tanító nénijükkel

A Bognár lányok szerb barátjával

„A nevelőszüleim kocsmárosok voltak, vagyonosak, és magyarok. A kocsmát a saját szép sarokházukban volt. A házat is, a kocsmát is elvették a partizánok. Mi pedig Járekre kerültünk. A fagyos krumplit is kiszedték a földből, és megettük. Két-két és fél éves lehettem akkor. Rettenően hideg volt, és, ugye, a lágerben se fűtöttek. Emiatt később kilenc láb- és egy gerincműtétem volt. A partizánok éjszaka jöttek. Semmit sem volt szabad magunkkal vinnünk, csak azt, ami rajtunk volt. Kilenc hónapig voltunk Járekon; azt nem tudom, hogyan jöttünk el onnan. Busa papát is vitték dolgozni, munkaszolgálatra, Busa mama mosott a partizánokra, osztotta az ételt a raboknak, mert, ugye, rabságban volt ott az egész nép.”

Hajdú Emil

„Egyik alkalommal elfogták a nagymamát, jól megverték, ledobták a pincébe, és ott meg is halt. Minden éjjel meghalt egy-két ember. A halottakat lepedőbe tekerték, reggel jött a platós kocsi (úgy emlékszem, emberek húzták), és arra rádobálták.”

Virág Katalin

„Három kocsival vágunk neki az ismeretlennek. A mi kocsink, a sógoré, meg a Hollósié. (Később tudtuk meg, már itt, hogy Hollósi Vicus apja eltűnt. A nyéki vasútállomástól úgy húsz méterre találták meg a fejét. Ha a vonat vágta volna el a nyakát, nem maradt volna meg az inge gallérja, nem igaz? Ez az ideérkezésünk után két-három hónapra történt, amikor visszavitték Váradra egy ügyvédet a szerbek. Abban az időben Tito ügynökei teljesen önkényesen viselkedtek Magyarországon, azt tettek, amit akartak, azt vitték el, akit akartak. Leghírhedtebb rezidensük a Rajk-perből ismert, óbecsei illetőségű, a magyar anyanyelvi szinten beszélő Lazar Brankov volt.”

Dömötör Sándorné Bognár Erzsébet

„Sohasem lett volna szabad, sóhajt az öreg, hallgatni ennyi szenvedésről, a témát megkerülni, és a jobbra fésültek kezére játszani pusztán azért, mert saját bűnünk irtózatossága, a beismerő töredelem pedig mindennél fontosabb volt az azóta eltelt esztendőkből. Irdatlan nagy ez a mulasztás...”

Günter Grass

„AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG”

„Letartóztatások, kínzások, vagyon elkobzások, elüldözések, bosszúk, likvidálások gyorsított eljárással – csak hogy néhányat említsünk a terror megnyilvánulásai közül, amelyeknek az ártatlan emberek ezrei estek áldozatul. Sok esetben sajnos csak azért, mert más néphez, más valláshoz tartoztak.”

Részlet Dejan Sahovic, Szerbia Köztársaság budapesti nagykövetének a „MAGYAR VOLTÁL, EZÉRT!” kiállítás (Terror Háza Múzeum) megnyitóján elmondott beszédéből

A terror isterbáci áldozatai a bezdáni temető sarkában kaptak névtelen sírokat, miután 1945 tavaszán az olvadás kivetette őket a földből. 2013-ban vészték nevüket kőtáblára.

Péterrévén 1954-ben leszakadt a Tisza-part. A szakadás mentén lábszárcsontok, koponyák álltak ki. Adorjánon minden halottak napján csendes, egyszerű gyászmisét mondanak a névtelen áldozatokért. Kanizsán 1945 tavaszán kóbor kutyák kaparták ki a tömegsírt. Zentán kavicsot és homokot raktak a tömegsírra. Bajmokon nem lehetett szántani a tömegsír felett. Szivácson M alakban ásatták meg a sírt jelezve, hogy magyarokat temetnek bele.

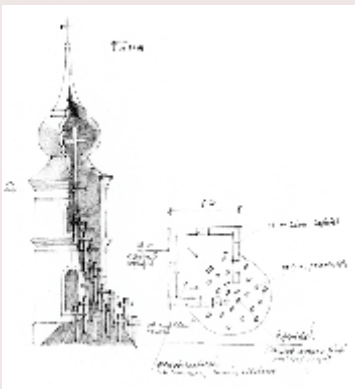

„A hat márványtábla tanúsága szerint az 1944-45-ben a bevonuló partizánok 273 temerini magyart és németet vertek agyon, lőttek tömegsírba vagy pusztítottak el más módon, például kiéheztetéssel a járeki haláltáborban, melyet csak 1946 áprilisában számoltak fel. ... Az első ötre 237 helybéli áldozat neve került fel, három nőé és 234 férfié, akiket az 1944. október 27-ét követő napoktól kezdődően öltek meg. Ez a lista azonban nem végleges. ... Miről tanúskodnak a kőtáblák? Utánaszámoltam. A feltüntetett születési adatok alapján – ha nem számítjuk a Járekon elhunytakat – a válogatás alapján és a vaktában lemészároltak átlagéletkora 32 év volt. Gondoljanak csak bele. A családalapítás és nemzetgyarapítás szempontjából legvitálisabb generációt tizedelték meg.”

Ternovác István

Kalmár Ferenc „Vergődő madár” című alkotása 1994-ben került a szabadkai Zentai úti temető végében, a szeméttelép melletti egyik tömegsírra. 2013-ban, a megbékélés évében lopták el a 200 kg-os síremléket az emlékfal elől.

A temerini tömegsírnál Újvidéken a Futaki úti katonai temetőben a történelmi VMDK 1990-ben szervezte meg az első nyilvános megemlékezést. Papp Ferenc és társai a több évtizedes szeméttől megtisztították a temetőt, hogy legyen hol emlékezni a több száz újvidéki áldozatra, mert az ottani tömegsírok helyét beépítették, lebetonozták. Makovecz Imre emléktornyot tervezett „40 000 magyar férfi” emlékére, nemzeti adóságunk felépítése.

Zomborban a megyeházán és a hírhedt Kronich palotában kínozták halálra a környék magyarjait. Buszpályaudvart építettek a tömegsír fölé.

A rendszerváltozást követő húsz évben is a szerb elzárkózás, relativizálás és jelentéktelenítés, valamint a visszatérően erőtlenné, elvtelen és kényszeres magyar igazodási lépések kettőssége jellemezte a délvidéki népirtást értelmezni igyekvő politikai szándékokat. 2010 óta a magyar politikában, közbeszédben és tudományos erőfeszítésekben jól érzékelhető, de lassú paradigmaváltás zajlik az 1944-45-ös délvidéki események megítélésével és értelmezésével kapcsolatban. A szemléletváltozás kiemelkedő eseménye volt, amikor 2011-ben a magyar állam a legmagasabb szinten nyilvánította ki, hogy 1944-45-ben a Délvidéken a magyarok ellen elkövetett népirtás zajlott, amelynek feltárása és jóvátétele a szerb államnak és a szerb társadalomnak is elsőrangú felelőssége. 2011-ben a Terror Házában, a Magyar Országgyűlésben, a Magyar Tudományos Akadémián, a Trianon Múzeumban és a Szent István-bazilikában új korszakot nyitó megemlékezéseket, rendezvényeket, konferenciákat tartottak, kiállításokat nyitottak meg.

„Szólni kell arról, mi történt, hogy ne véres bosszút hozzon többé a holnap erre a tájra, hanem megértést és megbocsájtást. Szóljon értük is a harang. Ezért kiáltok.”

Illés Sándor

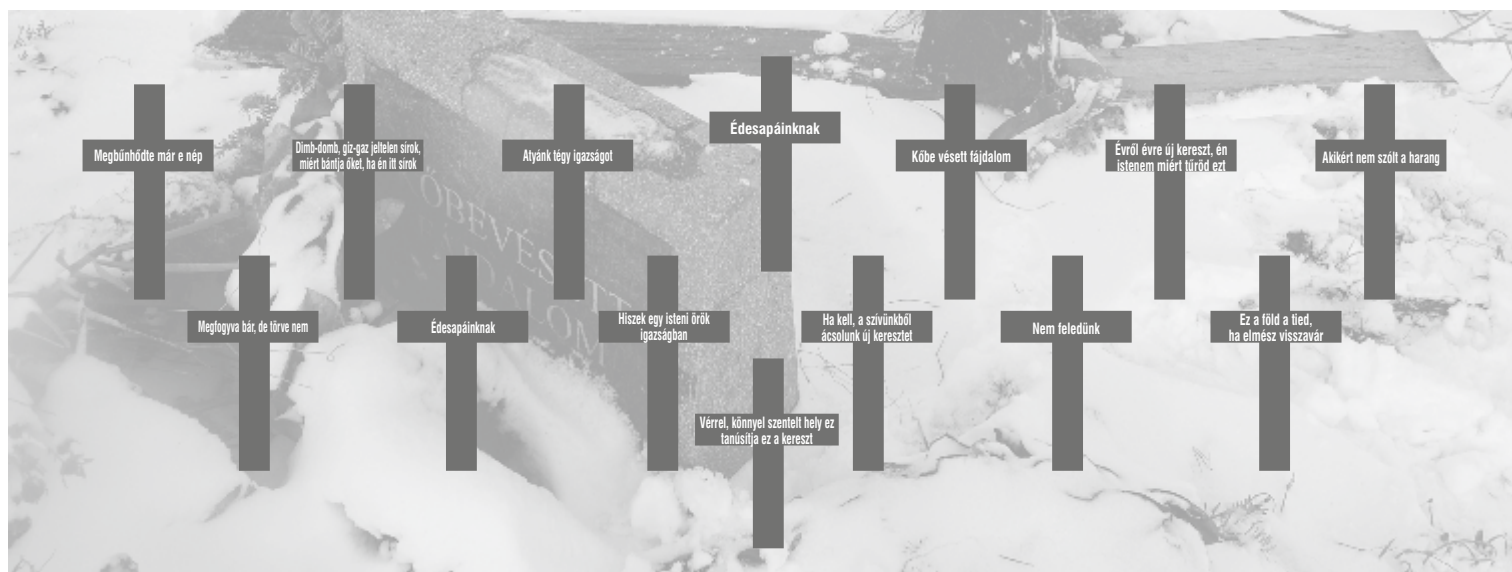
FŐHAJTÁS CSUROGON

2013. június 26.

„A világ erkölcsi rendje felborul, ha nem értjük meg, hogy csak a bűnösök megbüntetése lehet erkölcsös cselekedet. Önmagunk, egymás és az utánunk jövők ellen véténénk, ha nem értenék meg, hogy az ártatlanok elpusztításánál nincs bűnösebb tett. Hét évtizede nemcsak az ártatlanul megkínzottak és megalázottak halálsikolyai értek fel az égig, hanem a világ erkölcsi rendje is félresiklott.”

Ader János

1994-ben, az ötvenedik évforduló alkalmából Csurogon a sintérgödörnél Teleki Júlia kezdeményezésére felállították az első keresztet az áldozatok emlékére. 2002 októberében a kőből készült emléktáblát is ledöntötték és szétverték. Légvári Sándor 17 év alatt 18 keresztet ácsolt.

„A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam,
hitemet megtartottam.”

Pál II. levele Timóteushoz

MONDJÁTOK EL GYEREKEITEKNEK! EZ IS A TÖRTÉNELEM RÉSZE!

Az eltelt húsztendő kutatásai egyértelműen igazolják, hogy 1944-45-ben a Délvidéken szervezett magyarirtás folyt különleges kegyetlenséggel a terület eldélslávosítása érdekében. Legalább százharminc helységben történtek atrocitások. Több, mint hatvan tömegsír helye azonosítható. Tetemetek dobáltak a Tiszába és a Dunába is. Több, mint nyolcvan munkatábor működött Délvidék-szerte, ahová a német lakosság mellett nagy számban magyarokat is elhurcoltak. Az ítélet nélkül likvidáltak bűnösségét utólagosan kreált hamis vádak, feljelentések alapján próbálták meg alátámasztani.

„A délvidéki magyarok tízezrei ellen elkövetett kommunista népirtás bűn volt. Ennek megállapításához és kimondásához nem szükséges semmi más, csak józan ész és keresztény erkölcs. Nem szükséges, hogy a magyar és a szerb utókor, politikusok és történészek számháborút folytassanak egymással, nem szükséges áldozati véralgebrát folytatni, nem szükséges kölcsönös

szenvetéstörténeti versengésbe fogni, és nem szükséges bármikor visszajára fordítható történelmi ok-okozati összefüggésekbe bonyolódni. Mindez nem szükséges ahhoz – Hölgyeim és Uraim –, hogy józan eszünk és keresztény erkölcsünk alapján megállapíthassuk: ami 1944-45 fordulóján a délvidéki magyarsággal történt, az Isten és ember előtt is bűn volt.”

Kövér László

Pécsi egyetemisták a Keskenyúton Alapítvány támogatásával megvalósult délvidéki tanulmányi kiránduláson.

Impresszum

A Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány vándorkiállítás
az 1944-45-ös délvidéki magyarirtás 70. évfordulójának alkalmából az áldozatok tiszteletére készült.

A tablókat összeállította dr. Bank Barbara történész,
Ádám István, Baranyi István, Cirkl Zsuzsanna, Csorba Béla, Dormán László,
Gutai István, Kálmán Peregrin, Kóka Rozália, Matuska Márton, Mojzes Antal, Molnár Tünde, Németh Endre, Ótos András,
Rencsényi Hajnal Elvira, Leopold Rohrbacher, Silák Mária, Stella Szonja, Stelczer Péter, Tari János, Tatár Magdolna, Teleki Júlia,
Ternovác István, Utasi Jenő, Vékás János, Weiss Rudolf, Georg Wildmann munkái alapján.

Lektorálta: Dr. Botlik József történész és Stella Szonja történész
Grafika és szerkesztés: Papp Zoltán és Cseresnyésné Kiss Magdolna
Nyomdai kivitelezés: PrintPix Nyomda és Grafikai Stúdió

A kiállítás megvalósulását a Bethlen Gábor Alapkezelő Nonprofit Zrt. 400.000 forinttal támogatja.

„Minden ártatlanul kiontott vér olyan kincs, amellyel a népek hagyatékának a tárgyalásánál lelkiismeretesen be kell számolnunk.”

Orbán Balázs

Dr. Botlik József PhD, történész

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS (895-1945)

A magyarok első hulláma a 895. évi honfoglalás utáni évtizedben a Botond vezér nemzetségéből való Kölpény vezetésével, a Bácska nyugati részén alakította ki szállásait. A későbbi Bács vármegye döntő részét a Bánca nemzetség foglalta el. A Temes-folyótól délre fekvő mocsaras, homokos terület, a Dunától délre húzódó Álmos-hegység (hosszú évszázadokkal később: Fruška-gora (Tarcál) és a Dráva–Száva közötti dombvidék ekkor még lakatlan maradt.

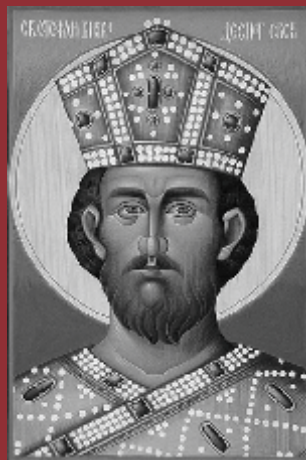
A Magyar Királyság területe a 11. század végén már túlnyúlt a korábbi védő-gyepűn, az ország déli határa ekkor a Száva–Duna folyók vonalán a Déli-Kárpátokig húzódott. A Délvidék magyarsággal való benépesítése a 13. század végétől felgyorsult, ennek nyomán a gyepűk kijebb kerültek vagy kettős gyepűrendszer alakult ki. Az 1301-ig tartó Árpád-kor különböző időszakában jöttek létre az alsó- vagy dél-magyarországi vármegyék: Temes, Krassó, Keve, Bács, Bodrog, Baranya, Valkó, Szerém, a 14. század elején Torontál. (Bács és Bodrog vármegyéket évszázadok múltán, 1802-ben egyesítették Bács-Bodrog elnevezéssel.)

Az Oszmán Birodalom balkáni terjeszkedése elől menekülve már a 14–15. század fordulóján nagyobb szerb népesség települt be, amikor Lazarevics István szerb despotának (Luxemburgi) Zsigmond király (1387–1437) hatalmas birtokokat adományozott a Tiszántúlon és Erdélyben, valamint délen Torontál vármegyét, ahová nagy számban szerbeket költöztetett. Később, az 1396. szeptember végi nikápolyi csatában – amelyben a Zsigmond király vezette európai kereszties lovagsereg megsemmisítő vereséget szenvedett – Lazaravics csapataival még a török szultán oldalán harcolt. A magyar király Konstantinápolyba menekült, ahonnan csak három hónap múlva került haza. Lazarevics aztán hűbéresként Zsigmond szolgálatába szegődött és katonáival részt kellett vennie az Ozorai

Brankovics György

bánság, és onnan keletre lévő Keve vármegyében a Temes folyótól a Szörényi bánságig húzódó terület törökellenes védelmében. A halála előtt egy évvel, 1426 májusában Lazarevics István – az unokaöccse és utóda, Brankovics György öröksége elfogadása érdekében – Tata várában szerződést kötött Zsigmond királlyal.

Lazarevics István

Cserébe a despota az uralkodó javára lemondott Nándorfehérvár, Galambóc és Macsó váráról és a hozzájuk tartozó bánsági területekről. Magyarországi birtokai megmaradhattak, köztük a Bács vármegyei Becse és a szerémségi Kölpény vára is. Brankovics György despota 1427-től uralkodott, majd amikor 1439-ben a török csapatok elfoglalták keskeny kiterjedésű maradék államát, magyarországi birtokaira menekült.

Az 1444. novemberi vesztes várnai csata miatt Hunyadi János (~1405–1456) elégtételt akart venni az Oszmán Birodalmon. Ezért 1448 szeptemberében hadaival Szörényvárnál átkelt a Dunán és benyomult a maradék Rácországba. Ez volt az **utolsó magyar kísérlet a Balkán török uralom alóli felszabadítására** és Konstantinápoly felmentésére. Hunyadi csapataival október elején egyesült az albán Szkander bég (Kasztrióta György) erőivel, de II. Murád szultán a második rigómezei csatában október derekán hatalmas veszteségek árán, de győzött. A magyar–albán egyesült seregek vereségéhez döntően hozzájárult a szövetséges szerbek vezére, Brankovics György árulása, aki a szultánnal tudatta a magyar csapatok helyét és várható hadmozdulatait. Ráadásul a Hunyadival szövetséges Vladisláv havasalföldi vajda seregével szintén átállt a szultán oldalára. A rigómezei ütközet után Brankovics a maradék Rácországon keresztül menekülő Hunyadi elfogatta, és bár súlyos feltételeket árán, de a magyar országnagyok erélyes fellépésére végül is szabadon engedte. A hűtlen Brankovics magyarországi birtokait Hunyadi János nemcsak elkobozta, hanem 1450-ben haddal vonult Brankovics ellen, aki meghódolt, de viszonyuk továbbra is kiélezett maradt. Időközben a Bizánci Császárságtól elhódított, a Száva és a Duna vonalától délre elhelyezkedő területeken már a 13. század derekától a 16. század elejéig, az 1526. évi mohácsi vészig fennállt Kucsói, Barancsi, Macsó, Sói és Boszniai, illetve Nándorfehérvári, Szreberniki és Jajcei bánságok fő feladata az ország védelme volt. Élükön magyar előkelők álltak, és joghatóságukon külön kormányzatokat hoztak létre. Ebben az időben a **magyarság a Bácskában, a Bánátban és a Szerémségben többségben és összefüggő területen élt**. Szerémség az akkori Magyarország egyik leggazdagabb vidéke volt. Délvidéken a mohácsi vész utáni évtizedekben a magyarság elpusztult vagy északra menekült. Közben a **középkori szerb állam 1459-ben végleg megszűnt**, területén csaknem négy évszázadig tartó oszmán hódoltság következett. Már a török háborúk első időszakában a Száva és a Duna folyása alatt húzódó térségekről a szerbek tömegesen megfutamodtak, és Magyarország déli terein kerestek menedéket. Brankovics György unokája, Vuk 1465-ben (Hunyadi) I. Mátyás királytól (1458–1490) despota címet kapott, aki a Szerémségben adományozott számára birtokokat. A Kölpény (Kulpinovo) székhelyű uradalomba ezt követően akadálytalanul és nagy számban telepedhettek az oszmán uralom alá került hajdani Rácországból menekült szerb családok. A török birodalomban a vallási közösségek az ún. millet rendszerben bizonyos fokú önállóságot élveztek, amelynek keretében az ortodox egyház vezetői részben világi ügyekben is irányító jogkört nyertek. Mindez döntően hozzájárult a szerb nép idegen elnyomás alatti fennmaradásához, nemzeti törekvéseinek megfogalmazásához, továbbfejlesztéséhez. A sorozatos törökellenes felkeléseket követő

Magyar Királyság a XI században

megtorlások miatt szerbek tízezrei menekültek Magyarországra déli területeire, akiket a Habsburg uralkodók a határvidéken telepítettek le. A Budai Szerb Ortodox Püspökség 1557-ben alakult, a pesti szerb templomot 1688-ban építették. A legtöbb szerb az 1690. évi a török ellentámadás elől érkezett, amikor Csernojevics Arzén (Arszenije) ipeki pátriárka mintegy 70 ezer hívével, más adatok szerint jóval többel, 35 ezer családdal érkezve, Magyarországon nemcsak menedéket kapott, hanem (Habsburg) I. Lipót király 1690. augusztus 21-én kelt kiváltságlevele szerint a pátriárka vezetésével széles körű önkormányzatot, politikai és egyházi önállóságot nyert. Nándorfehérvár (Belgrád) 1690 őszen történt eleste után az év végéig összesen mintegy 120–140 ezer szerb menekült Magyarországra. Nagy részük a Délvidéken és a Duna mentén Budáig, Szentendrét, sőt Komáromig telepedett le. A bécsi Habsburg-udvar ezt követően déli határőrkerületeket állított fel, melyekben a szerbek zöme katonai szolgálatot teljesített. Később, 1694. május első napján (Habsburg) I. Lipót király elrendelte a Szlavóniában, a Szerémségben és a Drávaszögben élő szerbeknek a Duna–Tisza közé, a Bácskába való átköltöztetését, de parancsát csak részben hajtották végre. Az 1690. évi kiváltságlevél és a millet rendszer hagyománya jelentősen elősegítette a szerb ortodox egyház világi hatalmának növekedését, amely egy évszázaddal később 1790-ben, majd 1848-ban is megjelenítette a magyarországi szerbek önálló vajdaságra, azaz területi önkormányzatra irányuló követeléseit.

Közben a II. Rákóczi Ferenc (1676–1735), Magyarország és Erdély fejedelme vezette szabadságharc (1703–1711) után a Délvidéken folytatódott az Oszmán Birodalom elleni, ezúttal két évig tartó ún. visszafoglaló háború. A küzdelmet az 1718. július 21-én, a Duna melletti Passarócon (ősi magyar neve: Passaróc) kötött békével zárták (Habsburg) III. Károly és III. Ahmed szultán követei. A török Porta lemondott a Temesközről és a Szerémségről, valamint Nándorfehérvárról. Ezt követően a bécsi kormányzat a Duna, a Tisza, a Maros és a Déli-Kárpátok nyugati hegyvonulatai által közrefogott területen nem ismerte el a hódoltság előtti régi birtokosok jogi igényeit. Az egész vidéket kincstári tulajdonnak nyilvánította, ahol Temesi Bánság elnevezéssel katonai közigazgatást vezetett be. A területet, mint különálló tartományt az Udvari Haditanács, illetve az Udvari Kamara alárendeltségébe tartozó Országos Igazgatóság irányította. A Temesi Bánság első parancsnoka (1720 és 1730 között) gróf Claudius Florimund Mercy tábornok volt, aki kezdetben rokkant és kiszolgált katonákat, 1724-től pedig már toborzott németeket, főként parasztokat, iparosokat telepített be a lényegében lakatlan vidékre szinte az egész német nyelvterületről. Eközben kisebb számban, 1720 és 1740 között vallon, francia, itáliai és spanyol bevándorlók is érkeztek. A Bánságban a 18. században ezért létezett egy Új-Barcelona nevű spanyol és Charleville névvel egy francia nyelvű vallon falu, melynek lakói később a németekbe olvadtak. Kényszertelepítéssel a Délvidékre szállítottak hajóval Bécsből,

valamint az osztrák örökös tartományokból kitoloncolt több ezer bűnözőt, különféle „nem kívánatos” elemeket és igen sok „rosszhírű nőszemélyt” is.

A Bánság hatalmas vízjárta, mocsaras és elvadult területek lecsapolására, szabályozására Mercy tábornok már 1722-ben nagyszabású munkálatokat indított. Temesvártól egy 70 km hosszú új medret ástak a kanyargós és sok kárt okozó Ó-Béga folyónak, amelynek nagy része hajózható csatornává vált, amely Tittel helység fölött torkollik a Tiszába. Elengedhetetlen volt a **Temes folyó szabályozása** is, amely Temesvár alatt délnyugatra kanyarodik, nyugat felől nagy ívben megkerüli a Delibláti-homokpusztát, majd Pancsova városánál ömlik a Dunába. A Temes folyót a mederszabályozási munkálatok során számos csatornával kötötték az új Béga-hoz, így napjainkban is szorosan összefüggő vízfolyást alkotnak. A Bácskában a **dunai hajózás útvonalának a lerövidítésére** 1793-ban kezdték meg egy csatorna építését az eredetileg a betelepítések előkészítésével megbízott Kiss József és Kiss Gábor mérnökkari katonatiszt testvérek tervei alapján, s a felügyeletük mellett. Az új, 166 km hosszú vízfolyás Bezdán helységtől a Telecskai-dombok alatt haladt Verbász, Szenttamás, Bácsföldvár irányába, ahol kettéágazott, és Óbecsénél csatlakozott a Tiszához.

A Bácska keleti részébe (mint írtuk) csak **1733-ban indulhatott meg a római katolikus vallású magyarok beköltözése** Baranya, Tolna, Somogy, Zala és Veszprém vármegyékből, illetve a Jászságból, akik jelentősen megnövelték Magyarkanizsa, Zenta, Ada, Óverbász, Topolya, Újdoroszló, Péterréve lakosságát. A Bácska nyugati felére dunántúli, majd felső-magyarországi és jászsági telepesek érkeztek. Fél évszázaddal később (Habsburg) II. József, a „kalapos király” (1780–1790) türelmi rendelete (1781. október 25.) tette lehetővé, hogy a délvidéki letelepülésben addig korlátozott **református magyarok is hozhattak létre falvakat a Bácskában**. Ekkoriban alakult Bácsfeketehegy, Ómoravica (Bácskossuthfalva), Kishegyes, Pacsér, Mohol, Temerin, Bácsföldvár, amelyeknek népe a Nagykanizsából, a Jászságból, a Kiskunzsból és a Dunántúlról költözött a déli végekre, de a Tiszántúlról is érkeztek kálvinista hitű magyarok.

Eközben a 18. század derekán, (Habsburg) Mária Terézia (1740–1780) uralkodása idején észak-, illetve északkelet-magyarországi területekről elvándorolt **tótok (szlovákok), illetőleg rutének (ruszinok) „nyelvszigetszerűen” elhelyezkedve találtak új otthon** a Bácska középső és déli részein. További csoportjaik a 18. század végétől érkeztek Felső-Magyarországról a bánsági

Délvidék a 13. században

A történelmi neve Ferenc-csatorna, (Habsburg) I. Ferenc királyról (1792–1835) nevezték el, akinek az uralkodása alatt épült.

A kiemelkedő létesítmény 1802-ben készült el. Főként a bánsági és a bácskai gabona, az erdélyi só szállítására létrehozták az első európai részvénytársaságot. A 227 km-el megrövidült víziút, olcsó szállítást eredményezett a Tiszáról a Dunára Tittel helységen keresztül átvezető kerülőúthoz képest. S eközben a **Bácskában 70 ezer hektár kitűnő minőségű termőföldet szabadítottak fel** a mocsarak és lápok alól. (Mai szerb neve: Duna–Tisza–Duna-csatorna.)

Az oszmán fennhatóság alól a pozsareváci békével 1718-ban visszakerült Bánság újjászervezésekor az elpusztult és elvadult korábbi vármegyéikbe elsősorban szervezett állami telepítéssel pótolták a lakosságot. Emellett korán ösztönös, **belső vándorlás indult meg a Dunántúlról és az Alföld északi tájairól a Délvidékre**, de az államhatárt átlépve a török birodalomból is érkeztek bevándorlók Dél-Magyarországra.

A magyarság bácskai letelepítésére a bécsi császári kincstár csak 1733-ban adott engedélyt, miközben a különféle nemzetiségek már ezt megelőzően szabadon beköltözhettek a vidékre. A magyarság új honfoglalását csekély mértékben a Habsburg-ház, nagyobb részt a földesurak szervezték. Bács vármegye magyar lakossága ugyanis a 16. század elejétől folytonosan pusztult vagy északra vándorolt, és Buda 1541. évi eleste után az 1697. évi zentai csatáig tartó török hódoltság alatt csaknem teljesen eltűnt a vidékről.

Torontál és Temes vármegye déli tájaira. Az Északkeleti-Felvidékről jött rutének költöztek Közép-Bácskába, ahonnan egy részük tovább vándorolt a Szerémségbe és Szlavóniába.

Az 1737–1739. évi osztrák–török háború után is több ezer szerb települt be a Bácskába, a Bánságba és a Szerémségbe, ismét az ipeki pátriárka vezetésével. A Temesközzel határos keleti hegyvidéken **már a 15. században éltek a vidékre folyamatosan beszivárgott oláhok** (rumének, románok). Nagy tömegben azonban csak a 17–18. században kerültek a Bánságba, Habsburg-uralkodóházi állami telepítéssel, illetve önkéntes bevándorlással. Falvaikat a vidék déli–délkeleti részén alapították. A horvátok – köztük a római katolikus vallású bunyevácok és sokácok – a 15. századtól a török elől menekülő délszláv népcsoportok között, zömében szerbekkel együtt vándoroltak be a Észak-, illetve Északnyugat-Bácskába és a Drávaszögbe.

A **németek második nagy telepes hulláma** Mária Terézia királynő 1763. február 25-én kiadott ún. gyarmatosítási pátense után költözött be a Bánságba, amelynek lakossága egy évtized alatt 33 ezerről az 1770-es évekre 450 ezer főre növekedett. A szervezett letelepítés/letelepülés érdekében 1766-ban, a bécsi udvarban egy gyarmatosító bizottság is alakult, amely császári biztosokat küldött Frankfurt, Köln, Ulm és Regensburg körzetébe telepesek toborzására, ahonnan végül több mint 43 ezren költöztek a Bánságba. Eközben **dél felől is folyamatos volt a bevándorlás**, 1763-tól egy évtized alatt 182 ezer rumén (román), 79 ezer szerb,

Hunyadi János

9 ezer bolgár és 5 ezer zsidó költözött a Bánságba. A 18. században a Bács vármegyébe is nagyszámú német telepes érkezett, akik elsősorban a Bácska nyugati és középső területein, a Hódsági, a Palánkai, a Kulai és a Zombori járásban alapították meg falvaikat. Eközben a Bánságba **évtizedekig nem települhettek magyarok**, mert a beköltözésüket megtiltó jogszabályokat csak fél évszázaddal később hatálytalanította a Habsburg-udvar. Annak kapcsán, hogy 1778. június 6-án kiadott rendeletével (Habsburg) Mária Terézia királynő, mint katonai közigazgatási egységet, **megszüntette a Temesi Bánságot, és a területét visszacsatolta Magyarországhoz**, újjáalakítva a korábbi Krassó, Temes és Torontál nemesi vármegyéket. (A Temesi Bánság további részeit a királynő említett rendelete az 1838-ig fennálló ún. német-bánsági, illetve oláh-bánsági katonai végezekredekhez, vagyis a bánsági határőrvidékhez csatolta.)

Az újjáalakított Torontál, Temes és Krassó vármegyébe a magyarság az alföldi vármegyékből, elsősorban Békésből, Hevesből, valamint a Jászságból és a dunántúli Sárközből érkezett. Ekkor, az 1781. utáni években jöttek létre a ma is nevezetes bánáti, illetve bánsági magyar falvak: Csóka, Padé, Szaján, Torontáloroszi (Kisorosz), Magyaritibé, Párdány, Torontálvásárhely (Debellács), Ūrményháza, valamint Temesvár körzetében Újszentes, Ótelek, Omor és Végvár.

A magyarányú magyarországi német betelepítést a 18. század utolsó évtizedében (Habsburg) II. József zárta le, amikor kiváló szervezethez több ezer beköltözöt helyezett el a bácskai kamarai birtokokon. Ennek jogalapja az 1782. szeptember 21-én kiadott újabb gyarmatosítási pátens volt.

A török hódoltság alatt a Szerémség magyarsága is elpusztult, illetve elmenekült, helyükbe nagy számban szerbek és horvátok, majd a 18. században németek, szlovákok, csehek és ruszinok költöztek. A 18–19. századi a dunántúli és bácskai kivándorlás eredményeként **a Szerémségben magyar szórványok keletkeztek**: Maradék, India, Ūrög, Nyékinca, Herkóca stb. A török fő átvonulási útvonalán fekvő Drávaszög népessége is megritkult, majd újjátelepült magyarokkal, horvátokkal, kisebb német és szerb csoportokkal.

Az Oszmán Birodalom szerblakta területein a 19. század elején kitört első, majd második törökellenes felkelés kudarcá után a **szerb autonóm fejedelemség Oroszország támogatásával** jött létre. Az 1839-ben hatályba lépett alkotmány rögzítette a felkelések nyomán megszerzett nemzeti és polgári vívmányokat. A kormány vezetője, Ilija Garasanin 1844-ben kidolgozta a szerb állam területgyarapításának a tervét.

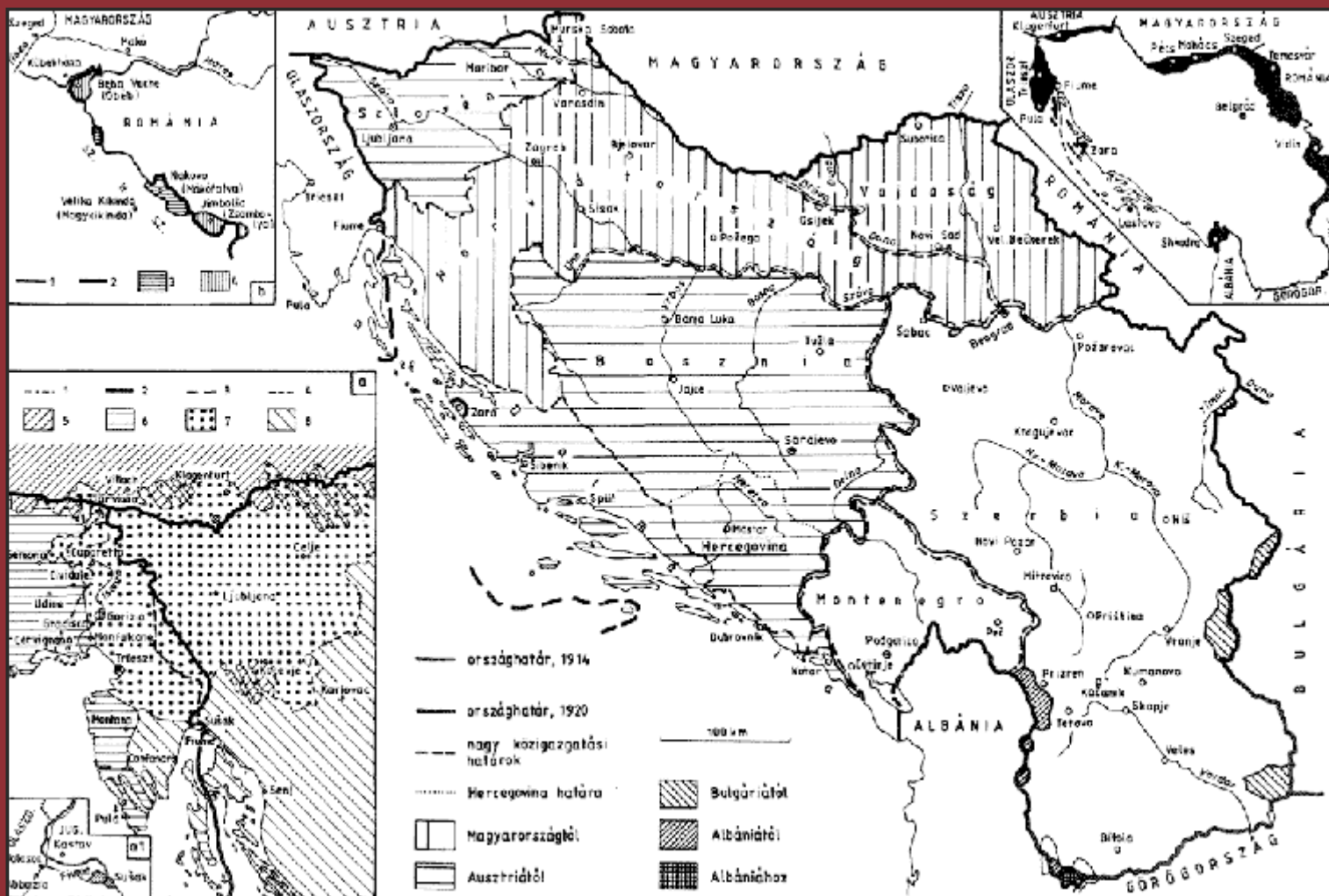
Fő célja Nagy-Szerbia megvalósítása a délszláv népek egyesítésével, szerb vezetéssel. A Jugoszlávia, azaz Délszlávia fogalmat 1845-ben a Ragúzában (Dubrovnik) élt szerb költő, Matija Ban említette először egyik költeményében.

Röviddel az 1848-as magyar forradalom kitörése után, április 14-én a szerémségi Karlócán tartott **szerb nemzetgyűlés külön Vojvodina (Vajdaság) megalakítását követelte** a Bácska, a Temesköz, a Szerémség és Baranya vármegye délkeleti területén, amelyek jelentős részben magyar, illetve németlakta vidékek voltak. A magyar kormány túlzottnak ítélte a szerbek igényeit, és azokat nem fogadta el. Közben Szerbiából ügynökök százai érkeztek Dél-Magyarországra, akik feltűztek a szerbeket a kormányzat ellen. Június derekán, a **Délvidéken magyarellenes felkelés tört ki**, amelynek támogatására mintegy 10 ezer önkéntes érkezett Szerbiából. Ezt követően számos fegyveres összecsapás történt a magyar honvédség csapatai és a délvidéki „rác lázadók” között a Duna-Tisza szögben, az ún. Sajkás kerületben, Szenttamás, Pancsova környékén és másutt.

Közben (Habsburg) I. Ferenc József császár (1848–1916), az új uralkodó 1849. március 4-én Olmützben (ősi magyar neve: Alamóc) kiadott ún. oktrojált alkotmányban Magyarországról leválasztotta a határőrvidéket. A magyar szabadságharc leverése után néhány hónappal, 1849. november 18-án császári nyílt **parancs hozta létre ideiglenes jelleggel Bácskából és a Temesközből a Szerb Vajdaságot**, amelyhez a Bánságot is hozzacsatolták Temesi Bánság elnevezéssel. A terület kb. felét nyugaton a Szerb Vajdaság foglalta el: a Bácska és Torontál vármegye egészét, Baranya vármegye délkeleti táját, vagyis a Drávaszöveget, valamint a Szerémségben az Ūjlaki (Iloki) és Rumai járást.

A Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság összlakossága a megbízhatósága miatt kérdéses 1850. évi népszámlálás szerint (kerekítve) 1,5 millió fő volt. Ebből 244 ezer magyar (16,3%, de az összeírás a Habsburg birodalmi érdekek és pontatlanságok miatt a magyarok számát szándékosan alábecsülte) 402 ezer román (26,8%), 343 ezer német (22,8%), 336 ezer szerb (22,4%), 28 ezer tót (szlovák), 7 ezer horvát, rajtuk kívül több ezer bolgár, illetve zsidó.

Szerb-Horvát-Szlovén Királyság

Az említett 336 ezer szerb mellett 1 millió 164 ezer nem szerb élt a Szerb Vajdaságban és a Temesi Bánságban! Miközben az **össznépszerűség alig több mint az egyötödét alkották, a szerbek mégsem voltak elégedettek**, mert a vajdaságból egyes szerb többségű területek a Szerémségben, főleg a határőrvidéken, a követeléseik ellenére kimaradtak. A viszonylagos többségű románok a közigazgatási egység keleti felén, a magyarok döntően a Bácska északi és középső táján, a szerbek zömmel a déli határőrvidéken éltek. A nagy kiterjedésű közigazgatási egységet I. Ferenc József császár 1860. december 27-én ugyancsak nyílt paranccsal szüntette meg. **A területet besorolta a magyar polgári igazgatás rendszerébe**, és azon újraalapította Bács-Bodrog, Torontál, Krassó és Temes vármegyéket. Közben a császár felvette a *Nagy Vajda* címet, amelyet a vajdaság felszámolása után is, haláláig viselt. Megörökölte tőle utóda, (Habsburg) IV. Károly király (1916–1918) is. **A bécsi kormányzat 1873-ban a déli határőrvidéket is beolvasztotta a vármegyékbe**. Közben Szerbiában, Mihály fejedelem az 1860-as évek közepén létrehozta az első törökellenes Balkán-szövetséget. Nagyhatalmi diplomáciai támogatással sikerült elérnie, hogy a török helyőrségek kiürítsék a szerb városokat. Ezzel **Szerbia 1867-ben gyakorlatilag független lett**. Az 1877–1878-as orosz–török háború idején az ország ismét bekapcsolódott a harcba. Az 1878. január–július között tartott berlini kongresszus nemcsak elismerte Szerbia függetlenségét, hanem az ország délkeleten kb. 11 ezer km²-rel megnövelhette területét. A belgrádi szerb kormány már az 1903. évi uralkodóház-váltástól titokban **támogatta az Osztrák–Magyar Monarchia politikájával szemben álló délszláv mozgalmakat**. Az 1912–1913-as Balkán-háborúkban, illetve az azokat lezáró londoni és bukaresti békekben – Koszovó és Macedónia megszerzésével – Szerbia megkészszerzte területét.

A boszniai Sarajevóban egy szerb összeesküvő csoport tagja, Gavrilo Princip **1914. június 28-án megölte Habsburg Ferenc Ferdinánd osztrák–magyar trónörökösét és feleségét**. Oroszország biztatására a szerb kormány július 25-én elutasította az Osztrák–Magyar Monarchia ultimátumát, ezért az utóbbi 28-án hadat üzent Belgrádnak. Fél év múlva, decemberben Szerbia hivatalosan is a háborús célok közé iktatta az egységes délszláv állam létrehozását. A szerb hadsereg nagyszámú hadifogoly ejtése mellett ugyan a Monarchia három katonai támadását is visszaverte, de 1915 végére a német és bolgár erők beavatkozása után **a központi hatalmak megszállták Szerbiát**. Közben a világháború kitörése után Nyugatra távozott monarchiabeli ellenzéki szerb, horvát és szlovén politikusok 1915. május első napján Párizsban **megalakították a Jugoszláv Bizottságot**. A választmány fő célként tűzte ki, hogy az antant-hatalmak támogatásával egy nagy délszláv államot hoznak létre. A bizottság később megegyezett a Nikola Pasic vezette szerb kormánnyal, melynek eredményét 1917. július 20-án kiadott ún. korfui nyilatkozatban tették közzé. A megállapodást horvát részről Ante Trumbic írta alá. A két fél közötti nézeteltérések azonban már a háború idején érzékelhetőek voltak, mert amíg a Jugoszláv Bizottság az új országot a történelmi közjogi egységeket (Horvátország, Szerbia, Dalmácia stb.) megőrző szövetségi alakulatként kívánta megalapítani, addig Belgrád egy erősen központosított, szerb vezetésű állam létrehozását szorgalmazta. Az első világháború után, **1918. december első napján Belgrádban kikiáltották a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot**, amelyet S–H–S-, vagy SZ–H–SZ-államnak is neveztek. Az új ország határait az 1919–1920. évi saint-germaini, a neuillyi és a trianoni békeszerződés állapította meg: kiterjedése 248 ezer km², a lakossága kb. 12 millió fő lett.

A délszláv királyság kettő, egymástól gazdasági–társadalmi fejlettségben, politikai hagyományaiban **erőteljesen különböző soknemzetiségű és vallású (ortodox, római katolikus, református, muszlim stb.) területeket egyesített.**

A volt Osztrák–Magyar Monarchiától elcsatolt szlovén, horvát és magyar országrészek gazdaságilag kb. négyszer fejlettebbek voltak, mint Szerbia és Montenegró, amely már a délszláv állam születésekor súlyos ellentéteket vetített előre.

Az 1920. június 4-ei **trianoni békediktátumban Magyarországtól összesen 63 644 km² területet szakítottak el**, amiből a korábbi magyar társállam, Horvát-Szlavónország 42 541 km² területet képviselt. Az elszakított terület lakossága 2 621 954 fő volt.

A további elcsatolt magyarországi részek: Bácska, a Bánság nyugati része, a Drávaszög, a Muraköz és Muramellék (1945 után: Muravidék), összterületük 21 082 km² volt.

A döntően Olaszországhoz rendelt Adria-tengeri magyar kikötőváros, Fiume 20,6 km², lakossága 49 806 fő.

Az 1910. évi magyar népszámlálás adatai szerint a trianoni békediktátumban Szerbiához csatolt terület népessége 1 545 662 fő volt, amelyből 471 601-en magyarnak vallották magukat.

Ehhez hozzá kell számolni a Horvát-Szlavónországban az akkor összeírt 105 948 magyart, így az első világháború utáni trianoni békediktátummal **a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz rendelt területen összesen 577 549 magyar élt.** A békediktátum előírásai elsősorban a Bácskában élő magyarságot sújtották igen kedvezőtlenül, itt élt ugyanis a délvidéki magyarságnak több mint a fele – 310 ezer fő –, ahol **a nyelvhatár a Ferenc-csatornánál húzódtott.** Innen délre kisebb-nagyobb tömbökben, illetve szórványokban élt a magyarság.

Az első, 1921-ben tartott délszláv népszámlálás összesen 467 658 magyart mutatott ki a királyságban, 109 891 fővel kevesebbet, mint az 1910. évi utolsó magyar összeírás a később elcsatolt területeken. **A meghamisított népszámlálási adatok** okul és ürügyül szolgáltak arra, hogy a hatóságok a magyarság kisebbségi jogait korlátozzák, illetve azok biztosítását megtagadják, durván megszegve a délszláv állam Trianonban vállalt kötelezettségeit.

A nemzeti és vallási kisebbségek kíméletlen állami elnyomása kezdettől érvényesült. Annak ellenére, hogy a Csehszlovákia és Románia által 1919. szeptember 10-én Saint Germainben aláírt kisebbségvédelmi szerződés a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot is kötelezte, a délszláv kormány párizsi delegációja az előző év december 5-én nyilatkozatot tett annak elfogadásáról.

Bár a megállapodás 3., 6. és 7. cikkelye szavatolta a legalapvetőbb polgári és politikai jogokat, **a szerb hatóságok kezdettől fogva korlátozták a magyarság nyelvhasználatát.** A kisebbségvédelmi egyezmény ugyanis kimondta: egyetlen állampolgár sem korlátozható anyanyelven használatában magán- vagy üzleti ügyeiben, vallásának gyakorlásában, hogy gondolatait a sajtóban vagy más úton közzétehesse, vagy ezt tegye nyilvános gyűléseken, a hatóságok előtt és a kisebbségek által fenntartott intézményekben. A kisebbségvédelmi szerződés 8. cikkelye kimondta: kisebbségeknek a saját anyagi erejükből joguk van iskolákat és kulturális létesítményeket alapítani s fenntartani. A 9. cikkelye előírta, hogy ott, ahol a kisebbséghez tartozó állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a kormánynak meg kell könnyítenie saját nyelvű elemi iskoláztatásukat. Ezen kívül a községi költségvetéséből megfelelő arányban pénzt kell folyósítani a kisebbségek nevelési, vallási és kulturális fejlődéséhez.

Az államfordulatig, 1918-ban az elemi iskoláktól a felsőfokú tanintézményekig 750 különféle magyar iskola (ebből 645 népiskola vagy elemi) működött a Magyarországtól elcsatolt területeken.

Az államfordulat után a felsőfokú magyar képzést megszüntették. A szerb hatóságok kisajátították az értékes magyar iskolaépületeket, különösen a középiskolákat, melyeknek korszerű felszereléseit, szemléltető eszközeit Szerbia belsejébe szállították.

A magyar elemi és középiskolák igazgatóit, tanítóit, tanárait elbocsátották, akiket ó-szerbiai tanerőkkel helyettesítettek.

Az okleveles magyar tanárok és tanítók egy részét a hatóságok átvették, de addig nem véglegesítették őket állásukban, amíg nem tették le a háromfokozatú vizsgából álló ún. államnyelvvizsgát.

Sokan már az elsőn sem jutottak tovább, de a második és a harmadik is alaposan megritkította soraikat. Emiatt az 1920-as évek végére kialakult jelentős tanítóhiányt legjobban a bácskai tanyavilág iskoláiban tanuló legszegényebb magyar rétegek gyermekei szenvedték meg.

A magyar tanintézmények élére politikailag megbízható szerb tanítókat és ortodox papokat neveztek ki. Az egyházak iskoláit, azok felszereléseit, valamint az intézményeket **fenntartó vagyont, az alapítványokat, a hagyatékot az állam kártalanítás nélkül sajátította ki.** A Bácskában, a Bánátban és a Drávaszögben az 1922–1923. tanévben 285 állami népiskola 646 osztályában tanultak magyarul, amely az 1927–1928. tanévre 204 iskolára és 458 osztályra csökkent. A délvidéki magyarságot a lélekszáma szerint 1128 magyar osztály illette volna meg, ezzel szemben az 1938–1939-es tanévben 183 négy- és hatosztályos párhuzamos elemi iskola volt magyar tannyelvű, összesen 374 tanítóval, 27 915 tanulóval.

Az iskolakötelesek nemzetiségi hovatartozását az 1921-ben kiadott Pribicevics-féle névelemzési rendelet szerint a községi előjáróság vagy a szerb igazgató döntötte el. Nemcsak a Tóth, Horváth, Lengyel, Orosz, Rácz, Bosnyák, Takács, Török, Németh, Kovács, hanem az -ics, -vics végződésű családnevűeket, mint elmagyarosított szlovákokat, **szerb iskolákba kényszerítették, évente több ezer magyar tanulót.** (A nemzeti kisebbségek nyomására 1927. november első napján a közoktatásügyi miniszter visszavonta a névelemzési rendeletet, de a gyakorlatban 1941-ig, Jugoszlávia felbomlásáig alkalmazták.) Rendeletet hoztak arról is, hogy magyar iskolákat csak magyar gyerekek látogathatnak.

Az első kisebbségi korszak végén, 1940-ben már csak 438 szerb-magyar párhuzamos népiskolai osztály működött kerekén 26 ezer tanulóval. Ez azt jelentette, hogy a magyar gyermekeknek ekkoriban csak alig több a fele tanulhatott anyanyelvén. Ebben az időszakban kb. **24 000 magyar gyerek szerb osztályokba kényszerült.**

A délvidéki lapok már 1930-tól számtalanszor közöltek ún. katonaleveleket: a magyar legényeket a bolgár és az albán határra vitték katonának. Szüleik a leveleiket kénytelenek voltak elvinni a község valamelyik szerb hivatalnokához, hogy olvassa el nekik, aki viszont nem értette. A leveleket ugyanis szerb-cirill betűkkel, de magyar nyelven írták. **Fiatalok ezrei nem tanultak meg szerbül** a gyatra és kényszerített szerb elemi iskolákban, ahol a magyar betűvetést sem sajátíthatták el. Az ortodoxia hivatalosan nem, de a valóságban államvallássá emelkedett, ünnepeit országos munkaszüneti nappá nyilvánították. A katolikus és református ünnepeken viszont dolgozni kellett.

A szerb uralom önkényeskedéseit megkönnyítette, hogy a kisebbségi sorsba került **magyarság évekre vallási vezetés nélkül maradt.** Az új államhatár szétszabdalta az addigi egyházszerkezetet, s ez igen megnehezítette a hitélet talpra állását.

A kalocsai római katolikus főegyházmegye (érsekség) nagyobb része, Bács-Bodrog vármegye összesen 89 plébániája került délszláv fennhatóság alá, kb. 300 000 hívővel, négyötödük magyar, a többi horvát. E plébániákból alakította meg a Szentszék 1923-ban a Bácskai Apostoli Kormányzóságot.

A csanádi püspökség zöme, 160 egyházközség Romániába, egynegyede – 33 plébánia – az SHS-államba került. Az utóbbiból és a Bánát többi katolikus eklézsiájából hozták létre ugyancsak 1923-ban, a Bánati Apostoli Kormányzóságot, amelyhez 53 plébánia és kb. 200 ezer hívő tartozott. Hosszas vajúdas után, **1928-ban alakult meg főesperességeként a Református Keresztyén Egyház**, amelynek alkotmányát és törvényeit 1930. július és 1933. május között Ágoston Sándor esperes dolgozta ki, aki 1933 és 1960 között püspökként tevékenykedett. Az ő nevéhez fűződik Bácsfeketehegyen a református egyházkerület központjának kialakítása, ahol árvaházat, lelkészképzőt, illetve -továbbképzőt és egyházi munkatársképző szemináriumot nyitott. Az 1930-as években a kálvinista hívők több mint kétharmada, volt magyar (39 ezer lélek).

A szerb kormány sok száz rendelete, intézkedése szöges ellentétben állt kisebbségvédelmi szerződés jogszabályaival, amelyet az egész korszakban, 1941 tavaszáig folyamatosan és súlyosan megsértettek. Például a postán és a vasúton azoknak a tisztviselőknek, akik ismerték a kisebbségek nyelvét, megtiltották, hogy a közönséggel való érintkezésben az államnyelven kívül más nyelvet használjanak.

Az 1921. június 28-án, Szent Vid napján elfogadott ún. vidovdáni alkotmány erősen központosító jellegű volt, és az uralkodót túlhatalommal ruházta fel. Bár parlamentáris demokráciát vezettek be, I. Sándor szerb király és a belgrádi szerb politikai-gazdasági vezetőréteg döntő szerepe kezdettől érvényesült, a hadseregben különösen meghatározó volt a szerb befolyás. Mindez alapvetően sértette a nem szerb államalkotó népek – főként a horvátok és a szlovének – érdekeit. Ugyanekkor a szerb közvélemény a létrejött délszláv királyságot 19. századi szerb nemzetegyesítési célok megvalósításának tekintette, és az erőteljes központosítás elleni minden fellépésben a szerb nemzeti egységet veszélyeztető elszakadási szándékot látott.

A délszláv királyság belügyminisztériuma 1922. május 30-án kiadott rendeletével megváltoztatta az elcsatolt magyar területek közigazgatását, illetve a települések elnevezését. **A Bácskából, a Bánátból és a Drávaszögből (Dél-Baranya) külön tartományt szerveztek Vojvodina (Vajdaság, területe 19 702 km²) névvel**, felelevenítve az 1850-1860 között fennállt a Szerb Vajdaságot. Ekkor kapták hivatalosan az új államhoz csatolt Torontál és Temes vármegyei részek a Banat (Bánát), az odakapcsolt Bács-Bodrog és Csongrád vm.-i területek a Bačka (Bácska), a Drávaszög pedig a Baranja (Baranya) neveket. A magyarság helyzetét a legérzékenyebben a földreform érintette.

Az 1919. február 25-én kiadott **szerb királyi parancs 500 katasztrális holdig kisajátította nagybirtokokat**, ezt később 100 hektárra módosították. A rendelet alapján elkobozták a magyar települések – például Magyarkanizsa, Zenta – közbirtokait, a katolikus és református egyházközségek javait, de a szerb, illetve horvát lakta helységek, valamint a görögkeleti felekezetek földjeihez nem nyúltak. A magyar és német magánbirtokokat zár alá vették és szerbeknek adták bérbe.

A tartományban élő **147 ezer földnélküli nincstelen, uradalmi cseléd és napszámos magyar nem kapott földet**. Eközben a hatóságok megkezdték a Vajdaságba a **főként dél-szerbiai és montenegrói szerbek, ún. dobroljovácok ezreinek a beköltöztetését**, akiknek számos önálló, kolonista falut létesítettek a terület minél nagyobb mértékű elszlávosítása érdekében.

A szerb telepesek egy része azonban nem tudott alkalmazkodni a délvidéki fejlett, korszerű, gépesített mezőgazdálkodáshoz, mert a szülőföldjükön, Dél-Szerbiában és Montenegróban még az 1920-as évek végén is több százezer faekét használtak.

A magyar állam idejében működött 168 délvidéki pénzüintézetet felszámolták vagy beolvasztották szerb bankokba.

A korábbi 230 magyar szövetkezetből 17 maradt. A magyar tulajdonú vállalatokra hatósági nyomást gyakoroltak, hogy magyar alkalmazottaikat szerbekre cseréljék. A hatóságok elkobozták a magyarság jótékonyági és közcélú alapítványainak pénzvagyonát is. **A magyar egyesületeket, olvasóköroket az államhatalom feloszlatta.** Ezért az anyanyelvi közélet a kocsmákba, kávéházakba szorult, ahol ún. alapszabály nélküli asztaltársaságokat szerveztek, hogy erősítsék a soraiban megtizedelődött, csüggedt magyarságban az összetartozás érzését. A hatóságok a magyar nemzeti jellegű különféle közművelődési intézményeket különféle megszorító intézkedések bevezetésével igyekeztek lehetetlenné tenni, ezért csak igen lassan, évek múltán szerveződtek újjá. A szerb rendőrség bírói végzés nélkül bármikor és bárhol tarthatott házkutatásokat, betilthatott egy-egy nehezen, kenőpénzért („baksis”) engedélyezett táncmulatságot, irodalmi estet. Az állandó magyar **színházi társulatok működési engedélyét is bevonták** Szabadkán, Zomborban, Zentán, Újvidéken és Nagybecskerekén. A hatóságok **a nagy múltú délvidéki magyar sportegyesületeket is betiltották**, és újraindulásukat csak akkor engedélyezték, ha szláv tagokat vettek soraik közé, illetve ha a szerb nacionalista Sokol-egyesületekkel léptek kapcsolatba. **Az új impérium számos magyar művészeti alkotást, műemléket is megsemmisített.**

Csak **1922. szeptember 17-én alakulhatott meg Zentán az Országos Magyar Párt**, amelynek jogi hátterét az említett kisebbségvédelmi szerződés adta. A szervezet a délvidéki magyarság érdekei képviselőjeként, sérelmeinek orvoslásáért (az anyanyelv szabad használata, anyanyelvű oktatás, betiltott egyesületek, alapítványok újraengedélyezése, stb.) lépett fel. A magyar párt az 1927. január 23-i tartománygyűlési választáson tíz, a szeptember 27-i skupština voksoláson két mandátumot szerzett, amikor dr. Várady Imre és dr. Streliczky Dénes bekerült a belgrádi parlamentbe. A magyarságot viszont a lélekszáma alapján 12–13 mandátum illette volna meg. A választási kampány során balkáni módszereket alkalmaztak, a **hatósági személyek és a szerb nacionalisták számos helyen bántalmazták a magyarság vezetőit**. A november 6-i községi választásokon a párt jól szerepelt, például a Bácskában 442 mandátumot szerzett. A hatóságok azonban számos helyen megsemmisítették a mandátumokat arra hivatkozva, hogy a képviselők nem ismerik az állam nyelvét. **A magyar párt 1928-ban már a délvidéki magyarság egésze érdekeit képviselte** programjában. Erőteljesen fellépett a földreform okozta sérelmek ellen, harcolt a magyar iskolaügyért.

A délszláv királyság első, 1921–1929 közötti parlamentáris korszakát az előbbiekből következően az igen heves politikai harcok, a gyakran megtartott választások és kormányváltások jellemezték. Különösen éles ellentétek feszültek a szövetségi államberendezést követelő, Stjepan Radics vezette Horvát Parasztpárt – mivel Horvátország nem kapta meg a Magyar Királyságban élvezett sok évszázados önkormányzatát, illetve a szerb vezetőrétegtől durva nemzeti elnyomásban volt része – és a kormányzó Szerb Radikális Párt között. A kialakult helyzet döntően meghatározta a délszláv királyság nemzetiségi politikáját. **A szerb és a horvát vezetőréteg közötti ellentétek a végletekig kiéleződtek.** Az állam képtelen volt megoldani a gazdasági, kulturális szempontból különböző fejlettségi szintű, eltérő politikai, jogi, történeti hagyományú szerb és horvát területek összekapcsolását. Az egyik szerb kormánypárti képviselő, Punisa Rasics 1928. június 20-án a belgrádi parlamentben (skupština) egy zajos szópárbajban pisztolyt rántott és hét lövést adott le a Horvát Parasztpárt négy vezetőjére.

Magyarország a trianoni békediktátum után

Közülük hárman azonnal meghaltak, Stjepan Radics rövidesen szintén belehalt sérüléseibe. Zágrábi temetésén félmillió ember vett részt. Horvátországban tüntetések és tiltakozások törtek ki és az ország a következő hónapokban a polgárháború küszöbére sodródott az erősen horvátellenes rendőrségi és csendőrségi terror miatt. Decemberben a horvát fővárost, Zágrábot kiszakították a Zágrábi Tartományból és a belgrádi régióhoz csatolták. Az uralkodó **I. Sándor az állam szövetségi átalakítása helyett 1929. január 6-án királyi diktatúrát vezetett be.** Feloszlatta a parlamentet, betiltotta valamennyi párt és társadalmi egyesület működését.

Februárban újjászervezték a városi tanácsokat, a helyhatóságokat, különféle bizottságokat, melyekből több mint félezer magyar képviselőt eltávolítottak. A községi elöljárókat közvetve vagy közvetlenül a belügyminiszter nevezte ki. **A közhivatalokban megtiltották a magyar nyelv használatát,** a csekély számú magyar tisztviselőt kitették állásából, a magyar nyugdíjasoknak és hadirokkantoknak csökkentették a járandóságát. Semmibe vették a nemzeti kisebbségek politikai, vagyoni, személyi és életbiztonságát. A sajtóban szigorú cenzúrát vezettek be, az újságok csak a miniszterelnöki sajtóiroda közleményeit jelentethették meg. Napirenden voltak a politikai internálások, minden előzetes kihallgatás vagy törvényes eljárás nélkül. A politikai perekre szerb tagokkal külön statáriális bíróságokat állítottak fel, ítéletük ellen nem lehetett fellebbezni.

Később, az 1929. október 3-án hatályba lépett új közigazgatási rendszer megszüntette a történeti és nemzeti alapon kialakult tagozódást. **Az etnikailag összefüggő területeket felszabdalták** és a különböző földrajzi nevet kapott bánóságokba sorolták, amelyek élére a király teljhatalmú bánokat (kormányzókat) nevezett ki. Az állam elnevezése ekkor Jugoszláviára (Délszlávia), illetve Jugoszláv Királyságra változott. Az addig tartományként fennálló Vajdaságot (Bácska, Bánát, Drávaszög) az ekkor létrehozott

Dunai-Bánsághoz (területe 30 158 km², lakossága 2,108 millió fő) csatolták, amelyhez a Szerémség szerbek által sűrűn lakott keleti felét és Kragujevacig Észak-Szerbiát is hozzárendelték, amivel **elérték a szerb többséget.** Az addigi Vajdaságban a magyarok aránya a 27,9%, a németeké megközelítette a 24%-ot, a Dunai-Bánságban a magyaroké 18,3%-ra (385 562 fő), illetve 16,3%-ra esett vissza, miközben a szerbek részesedése 57,3%-ra nőtt. Ennek az alapján a hatalom a magyarságot megfoszthatta azoktól a jogoktól, amelyek megadása az arányszámától függött. A duna-bánsági tanácsban például 17–19 hely illette volna meg, de a testületbe csak kettő magyar tagot hívtak be. Az 1931. évi jugoszláviai népszámlálást már a diktatúra idején tartották. Ennek során csak szerb nemzeti szempontokat helyeztek előtérbe, azokat eltúlozták, ezért az összeírás hamis adatokat eredményezett. A szláv ajkú lakosságot céltatosan többnek tüntették fel a valóságosnál. Magyarok százait az említett névelemzési rendelet alapján még akkor is, ha szintiszta magyar nevük volt, délszlávoknak minősítették. Az egyéni számlálólapokat csak cirill betűkkel nyomtatták, azokat csak szerb nyelven állították ki. A népszámlálás nem volt önszámlálás, mert az összeírási íveket nem maga a megszámlált töltötte ki, **ezért lehetőség volt a durva hamisításokra.** A nagyszerb nacionalizmus szempontjából még így is kellemetlenek voltak az eredmények, ezért azokat nyomtatásban nem jelentették meg. Az 1931. évi népszámlálás községenkénti részletes adatait Jugoszlávia felbomlásáig nem tették közzé, csak előzetes számokat közöltek. A nemzetiségi megoszlást a belgrádi Politika című félhivatalos lap 1933-ban közölte: eszerint két évvel korábban az országban 465 800 magyart – 1858 fővel kevesebbet – jegyeztek fel, mint 1921-ben, azaz a magyarság teljes természetes szaporodása elveszett.

Ugyanakkor Rónai András geográfus számításai szerint az 1930 körüli években 592 ezer magyar élhetett Jugoszláviában.

Az ugyancsak 1931. évi új alkotmány nem ismerte el a kisebbségeket és jogaikat, sőt kimondottan megtiltotta bármilyen irányú

AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA

- A visszatért Délvidék. Szerk. Csuka Zoltán.
Halász Irodalmi és Könyvkiadóvállalat. Budapest, 1941.
- ARDAY Lajos: Magyarok a Délvidéken, Jugoszláviában.
Gondolat Kiadó, Budapest, 2002.
- BOTLIK József – CSORBA Béla – DUDÁS Károly: Eltévedt mezsgyékövek.
Adalékok a délvidéki magyarság történetéhez 1918–1993.
Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- BURÁNY Nándor: Összeroppanás. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1968.
- CSERES Tibor: Hideg napok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1964.
- CSERES Tibor: Vérbosszú Bácskában. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991.
- CSUKA János: A délvidéki magyarság története 1918–1941.
Püski Kiadó, Budapest, 1995.
- Délvidéki magyar golgota. Szerk. Cseresnyésné Kiss Magdolna, Szabó Pál
Csaba. II. jav. kiadás. Délvidék Ház, Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk
1944–45 Alapítvány, Budapest–Szeged, 2013.
- Források a Délvidék történetéhez. I. köt. Afelett sokszor harcolást tettek.
Bölcs Leótól Nagy Szulejmán századáig. Vál., szerk., előszó: Csorba Béla.
Kiad. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 1997; II. köt. Árnyéka eltűnő
nevemnek... A XVI. század végétől Trianonig. Vál., szerk., előszó: Csorba
Béla, Pál Tibor. 1998; III. köt. S nem törődtek velem, a holnap mit öröl.
Trianontól a párizsi békéig. Vál., szerk., előszó: Csorba Béla. Budapest, 1999.
- HOMONNAY Elemér: Atrocities Committed by Tito's Communist Partisans
in Occupied Southern Hungary. USA – Ohio, Cleveland, 1957.
- ILLÉS Sándor: Sirató. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977.
- KALAPIS Zoltán: Régi vízivilág a Bácskában és Bánátban.
Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993.
- KOVÁCS Csaba: A délvidéki magyarok történeti emlékezete és identitása a
terület-visszacsatolás és az 1944–45-ös atrocitások kapcsán. In: Limes, 2009.
3. szám, 203–233. old.
- KÓKAI Sándor: A Bánság történeti földrajza 1718–1918.
A Bánság helye és szerepe a Kárpát-medence földrajzi
munkamegosztásában. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és
Földrajztudományi Intézete. Nyíregyháza, 2010.
- MATUSKA Márton: A megtorlás napjai. Ahogy az emlékezet megőrizte.
Forum Könyvkiadó, Magyar Szó kiadása. Újvidék, 1991.
- MATUSKA Márton: Az elhallgatott razzia. Vérengzés Újvidéken (1944–45).
Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, Budapest, 2015.
- Memento 70. Szabadka gyásznapijai 1944–2014. IV. bőv., átdolg. kiadás.
Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány,
Budapest–Szabadka, 2014.
- MESAROS, Šandor [Mészáros Sándor]: Madjari u Vojvodini 1929–1941.
Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za istoriju. Novi Sad, 1989.
- MESAROS, Šandor [Mészáros Sándor]: Položaj Madjara u Vojvodini
1918–1929. Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za istoriju.
Novi Sad, 1981.
- MÉSZÁROS Sándor: Holttá nyilvánítva. Délvidéki fátum 1944–1945. I. köt.
Bácska; II. köt. Bánság, Szerémség, Baranya [Drávaszög], Muravidék.
Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 1995.
- PINTÉR József: Szennyes diadal. Magyarirtás Szenttamáson 1944–45-ben.
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2014.
- Rémuralom a Délvidéken. Tanulmányok, emlékezések, helyzetértékelések
az 1944/45. évi magyarellenes atrocitásokról. Szerk. Csorba Béla, Matuska
Márton, Ribár Béla. Atlantis Kiadó, Újvidék, 2004.
- SAJTI Enikő, A.: Impériumváltások, revízió és kisebbség.
Magyarok a Délvidéken 1918–1947. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.
- SZIGETHY György: Szemtanúja voltam Tito délvidéki vérengzésének.
Katolikus Magyarok Vasárnapja Nyomda, Cleveland, 1956.

Grafika, tördelés: Karakter Bt.

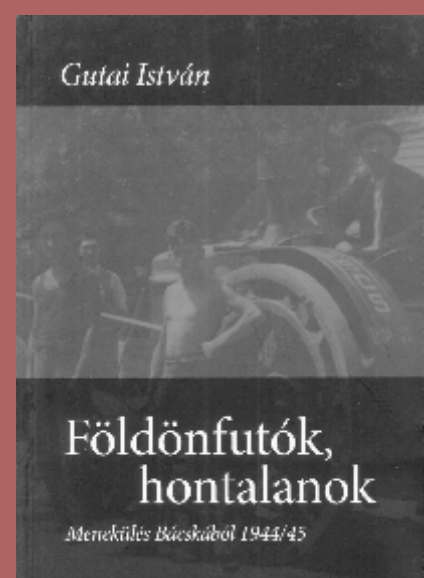
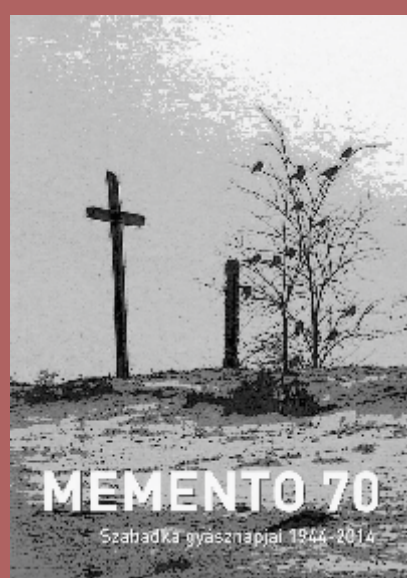
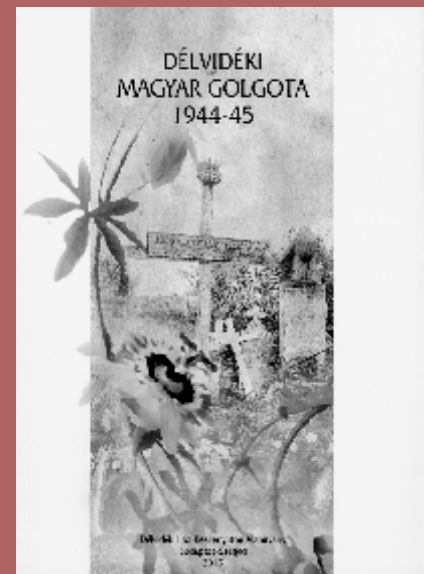
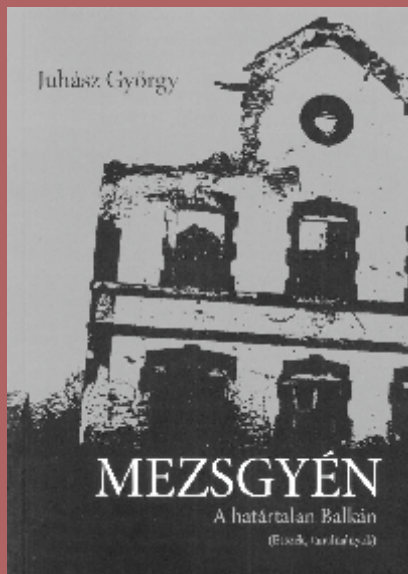
Szerkesztés: dr. Bank Barbara, Cseresnyésné Kiss Magdolna
Kiadó: Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány

keskenyut44@gmail.com • www.keskenyut.hu

ISBN 978-963-89808-7-8

Nyomta: Pannónia Nyomda Kft.

www.pannonianyomda.hu

9 789638 980878